

ΘΕΩΡΙΑ ΜΕ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

«Ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλον , αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη»
Αριστοτέλης, Πολιτικά

A. Η δομή / τα μέρη της παραγράφου

1. Θεματική περίοδος	Πρόκειται για την κεντρική ιδέα, «το θέμα» της παραγράφου. Βρίσκεται συνήθως στην αρχή, άλλοτε στη μέση και σπανιότερα στο τέλος της παραγράφου.
2. Σχόλια ή λεπτομέρειες	Οι επιμέρους ιδέες και στοιχεία που αποδεικνύουν, εξηγούν ή σχολιάζουν τη θεματική περίοδο.
3. Κατακλείδα	Είναι το συμπέρασμα, μια γενική κρίση που ολοκληρώνει το νόημα της παραγράφου. Βρίσκεται στο τέλος της παραγράφου και πολλές φορές παραλείπεται.

Παράδειγμα

Στο εύλογο ερώτημα «κι εμείς οι Έλληνες τι πρέπει να κάνουμε;» η απάντηση απλή αλλά εξαιρετικά δύσκολο να υλοποιηθεί : **θα πρέπει να γίνουμε ανταγωνιστικοί σε όλα τα επίπεδα.**(Θεματική περίοδος) Αυτό σημαίνει : α) να παράγουμε προϊόντα που ζητά η διεθνής αλλά και η ελληνική αγορά, β) να παράγουμε σε κόστος που επιτρέπει τιμές ανάλογες προς τις διεθνείς και, ει δυνατόν, χαμηλότερες, γ) να έχουν ποιότητα και ποικιλίες που προτιμά η διεθνής κατανάλωση, δ) να συναλλασσόμαστε με προοπτική χρόνου. (Σχόλια) **Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να συνεχίσουμε και να αυξήσουμε τις εξαγωγές μας και θα μπορούν τα ελληνικά προϊόντα να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τα ξένα και μέσα στην ελληνική αγορά.**(Κατακλείδα) (Από τον ημερήσιο τύπο)

(Από τον ημερήσιο τύπο)

Επισήμανση : Μερικές φορές η αρχή της παραγράφου έχει το ρόλο μιας εισαγωγής ή σύνδεσης με την προηγούμενη παράγραφο. Έτσι, **η θεματική περίοδος βρίσκεται στη δεύτερη ή και στην τρίτη περίοδο** της παραγράφου, όπως συμβαίνει στην επόμενη, όπου η πρώτη περίοδος είναι συνδετική / μεταβατική.

Ένα μεγάλο μέρος της εξέτασης και του συμπεράσματος εξαρτάται από τους ορισμούς που υιοθετούνται. **Ας δεχθούμε ότι ο πολιτισμός ορίζεται ως το σύνολο των ιδεών, ενεργειών και επιτευγμάτων που μια κοινωνία έχει αναπτύξει και επιτύχει με σκοπό την ευημερία**

των μελών της. Η ανάπτυξη της ιατρικής και των φαρμάκων, η σύνθεση και δημοσίευση ενός ποιήματος, μια έκθεση ζωγραφικής, μια καλή συνταγή μαγειρικής και η παραγωγή ενός νέου κρασιού είναι παραδείγματα στοιχείων του πολιτισμού. (Θ. Λιανός)

B. Μέθοδοι ανάπτυξης της παραγράφου

1. Παραδείγματα
2. Αιτιολόγηση
3. Διαίρεση
4. Σύγκριση / Αντίθεση
5. Αίτιο / αποτέλεσμα
6. Ορισμό και διασάφηση
7. Αναλογία
8. Συνδυασμός μεθόδων

1 . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Στα σχόλια παρουσιάζονται χαρακτηριστικά παραδείγματα που βοηθούν τον αναγνώστη να κατανοήσει ευκρινέστερα το γενικό, αφηρημένο ή ασαφές περιεχόμενο της θεματικής περιόδου. Όταν είναι εύστοχα φωτίζουν το νόημα καθώς αναφέρονται σε οικεία μας πράγματα. **Πρέπει όμως, να επιλέγονται τα πιο αντιπροσωπευτικά, αποκαλυπτικά και οικεία παραδείγματα.** Για να εισάγουμε τα παραδείγματα χρησιμοποιούμε συνήθως λέξεις / φράσεις όπως: **π.χ., για παράδειγμα, χαρακτηριστικό παράδειγμα, λόγου χάρη κ.λπ.**

Παράδειγμα

Τα επαγγέλματα στα οποία μπορεί να εφαρμοστεί η τηλεργασία είναι πολλά. **Για παράδειγμα,** η παρουσία ενός γραφίστα ή ενός δημοσιογράφου σήμερα δεν είναι απαραίτητη, αφού μπορούν να δουλεύουν από το σπίτι τους χρησιμοποιώντας τον προσωπικό τους υπολογιστή. Επιπλέον, με τον ίδιο τρόπο μπορούν να εργάζονται και όσοι απασχολούνται στο χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, της οικονομίας, στην παροχή πληροφοριών ακόμη και στην εκπαίδευση. Η τηλεργασία επομένως, ανατρέπει τις παραδοσιακές μορφές εργασίας και απαιτεί την προσαρμογή μας στα νέα δεδομένα.

(Από τον ημερήσιο τύπο)

2 . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η θεματική περίοδος αποτελεί κρίση/άποψη η οποία τεκμηριώνεται με την

παράθεση πειστικών επιχειρημάτων στα σχόλια. Συνήθως χρησιμοποιούνται διαρθρωτικές λέξεις που δηλώνουν αιτιολόγηση : **επειδή, γιατί, εφόσον, καθόσον, διότι, αφού** κ.λπ.

Παράδειγμα

« Στη δημοκρατία κάθε άνθρωπος είναι σεβαστός. **Γιατί** ή πολιτεία που ο ίδιος με ελεύθερη συγκατάθεση όρθωσε, υποκύπτει και κυβερνάται σύμφωνα με το Συνταγματικό χάρτη που ο ίδιος, με τους ελεύθερα εκλεγμένους αντιπροσώπους του, σύνταξε. **Γιατί** ο πολίτης κάθε τόσο, σε καθορισμένη προθεσμία ερωτάται αν θέλει και ποιους θέλει να τον κυβερνήσουν ως εκπρόσωποι του. **Γιατί** είναι το πολιτεύμα του διαλόγου όπου ολόκληρη η ζωή μιας κοινωνίας πυργώνεται προς την επιτέλεση μιας ιστορικής αποστολής με πλήρη σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες, που χωρίς αυτά, άνθρωπος αυθεντικός δε νοείται»
(Κώστας Τσιρόπουλος)

3 . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΔΙΑΪΡΕΣΗ

Στη θεματική πρόταση διακρίνουμε τη διαιρετέα έννοια (**γένος**) στα μέρη της (**είδη**). Η διαίρεση γίνεται με βάση κάποιο κριτήριο (**διαιρετική βάση**). Για παράδειγμα η εκπαίδευση στη χώρα μας (διαιρετέα έννοια) διακρίνεται σε βασική, μέση και ανώτατη (είδη) με κριτήριο τη βαθμίδα (διαιρετική βάση). Στα σχόλια παρουσιάζονται αναλυτικά με τη σειρά κάθε μέρος (είδος) που προήλθε από τη διαίρεση. Για τη συνοχή στα σχόλια χρησιμοποιούνται λέξεις-φράσεις όπως : **πρώτον – δεύτερον – τέλος, το ένα - το άλλο** κ.λπ.

Παράδειγμα

Η αγορά εργασίας συχνά παρουσιάζει τρία προβλήματα ταυτόχρονα, ήτοι ανεργία, υποαπασχόληση και ετεροαπασχόληση. Με άλλα λόγια, παρατηρούμε ταυτόχρονα άτομα που επιθυμούν να εργασθούν και δεν βρίσκουν κανενός είδους εργασία (άνεργοι), άτομα που προκειμένου να είναι άνεργα προτιμούν να εργασθούν ορισμένες ώρες ή ορισμένες ημέρες (υποαπασχολούμενοι) και άτομα που αναγκάζονται να εργασθούν σε θέσεις εργασίας των οποίων το περιεχόμενο είναι άσχετο, εν όλω ή εν μέρει, με τις σπουδές τους ή τις ειδικεύσεις τους (ετεροαπασχολούμενοι). (Θ. Λιανός)

4 . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ - ΑΝΤΙΘΕΣΗ

Στη θεματική περίοδο παρουσιάζονται οι δύο όροι της σύγκρισης - αντίθεσης. Στα σχόλια εξηγούνται τα χαρακτηριστικά του α' όρου και ύστερα τα διαφορετικά χαρακτηριστικά του β' όρου. Για την εξασφάλιση της συνοχής, χρησιμοποιούνται αντιθετικοί σύνδεσμοι και φράσεις όπως : **αντίθετα, όμως, ωστόσο, αν και, μολοντί, από τη μια ..., από την άλλη...** κ.ά.

Παράδειγμα

“Μέσα στην ιστορική πορεία του πνεύματος **δύο αντίθετα ρεύματα** φαίνουν με την ορμή τους την κίνηση των ιδεών. **Το ένα ωθεί ακάθεκτα προς τα εμπρός**, προς κάτι ανείπωτο ακόμη, κάτι που δεν έχει άνετα σαρκωθεί στη σκέψη και στη διατύπωση, δεν έχει πραγματοποιηθεί, αλλά θέλγει σαν πυρετώδης αναμονή. **Το άλλο αντιστέκεται** και προσπαθεί με σύνεση και περίσκεψη να

κρατήσει το με αγώνες πραγματοποιημένο, το δοκιμασμένο, τη θετική και σίγουρη κατάκτηση που λαμποκοπά σαν ώριμος καρπός”.

(Ε.Παπανούτσος)

Επισήμανση Στην επόμενη παράγραφο ακολουθείται ένας διαφορετικός τρόπος οργάνωσης των σχολίων. Αντί για παράθεση συνολικά των χαρακτηριστικών του α΄ και ύστερα των αντίθετων του β΄ όρου, παρουσιάζονται ένα προς ένα τα αντίθετα γνωρίσματα :

Παράδειγμα

Η ρητορική τού πολιτικού λόγου χρησιμοποιεί **αντίθετες τακτικές**, ανάλογα αν ανήκει στο κόμμα που κυβερνά ή στα κόμματα τής αντιπολίτευσης. Είναι πλήρως **καταξιοτική** στον πολιτικό λόγο τού κυβερνώντος κόμματος και εντελώς **απαξιοτική** στον λόγο τής αντιπολίτευσης. Τα πάντα **έχουν καλώς** στον κυβερνητικό πολιτικό λόγο· τα πάντα **βαίνουν κατά κρημνών** σύμφωνα με τον πολιτικό λόγο τής αντιπολίτευσης. Ο κυβερνητικός λόγος μιλάει **καταξιοτικά** για **σημαντικό έργο** που έχει συντελεστεί, για **γνώση των θεμάτων** και για πείρα, για επιτυχείς χειρισμούς κ.λπ. Ο αντιπολιτευτικός πολιτικός λόγος είναι προβλέψιμα **απαξιοτικός: ανυπαρξία έργου** από το κυβερνών κόμμα, **άγνοια των θεμάτων**, απειρία, ανικανότητα χειρισμών, κ.λπ. (Γ. Μπαμπινιώτης)

5 . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΑΪΤΙΟ - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

Η θεματική περίοδος διατυπώνεται έτσι ώστε να φαίνεται σε αυτή το αίτιο και το αποτέλεσμα. Στα σχόλια εξηγείται η διαδικασία μετάβασης από το αίτιο στα αποτελέσματα.

Παράδειγμα

Η **επιτάχυνση και το βάθος της κινητικότητας την τελευταία δεκαετία (αποτελέσματα)** είναι πρωτόγνωρα σημεία των καιρών και η αιτία της διαδικασίας αυτής είναι ένας **συνδυασμός νομικών και οικονομικών παραγόντων.(αίτια)** Η δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς διευκόλυνε την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών και ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έκτοτε έχει αυξηθεί κατακόρυφα ο αριθμός των Ευρωπαίων που αποκτούν πτυχίο εκτός του τόπου καταγωγής τους και πολλοί εξ αυτών παραμένουν στη νέα τους πατρίδα για να εργασθούν, έστω προσωρινά. Αυτή τη στιγμή η διεθνής παιδεία είναι απαραίτητη για ταλαντούχους νέους και οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις στρατολογούν στελέχη από ολόκληρη τη Γηραιά Ήπειρο. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, που δρουν συμπληρωματικά σχεδόν σε όλους τους τομείς της πολιτικής, όλο και συχνότερα αναζητούν αυτήν τη διεθνή διάσταση. (από τον ημερήσιο τύπο)

6 . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΟΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΔΙΑΣΦΗΣΗ

Στη θεματική περίοδο ορίζεται η (οριστέα) έννοια. Ο ορισμός της έννοιας ξεκινά από την ένταξη της στο **γένος**, δηλαδή το πλησιέστερο σύνολο στο οποίο ανήκει. Για να ολοκληρωθεί ο ορισμός δίνουμε και την **ειδοποιό διαφορά**, δηλαδή το γνώρισμα που την ξεχωρίζει από τα άλλα είδη του ίδιου γένους. Σχηματικά ο ορισμός έχει ως εξής :

ΟΡΙΣΤΕΑ ΕΝΝΟΙΑ =	ΓΕΝΟΣ +	ΕΙΔΟΠΟΙΟΣ ΔΙΑΦΟΡΑ
-------------------------	----------------	--------------------------

Π.χ. Δημοκρατία εί- το πολίτευμα (στο την εξουσία ασκεί ο λαός. ναι οποίο)

Στα σχόλια διασαφηνίζεται και συμπληρώνεται ο ορισμός. Για παράδειγμα ο προηγούμενος ορισμός της δημοκρατίας (το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία ασκεί ο λαός) γεννά ερωτήματα ως προς το τι ακριβώς είναι πολίτευμα και με ποιο τρόπο εξασφαλίζεται η λαϊκή εξουσία. Παρακάτω παρουσιάζονται δύο παράγραφοι για τη δημοκρατία στις οποίες τα σχόλια διασαφηνίζουν τον ορισμό με διαφορετικό τρόπο:

Παραδείγματα

1. Συνήθως μιλώντας για δημοκρατία εννοούμε το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία απορρέει και ασκείται από το λαό. Πρόκειται δηλαδή για εκείνο το σύστημα πολιτικής οργάνωσης στο οποίο ο λαός συμμετέχει στη λήψη των αποφάσεων που καθορίζουν τη ζωή του. Η συμμετοχή αυτή στην εποχή μας πραγματοποιείται μέσω αιρετών αντιπροσώπων. Οι τελευταίοι είναι υποχρεωμένοι να κινούνται στα πλαίσια των νόμων και του δημοκρατικού Συντάγματος, ώστε να αποφεύγεται η αυθαιρεσία. Παράλληλα υπάρχουν θεσπισμένοι μηχανισμοί ελέγχου (Βουλή, Τύπος, κ.λπ.), ενώ η διάκριση των εξουσιών προστατεύει από ενδεχόμενα φαινόμενα αυταρχισμού της εξουσίας.

2. Συνήθως μιλώντας για δημοκρατία εννοούμε το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία απορρέει και ασκείται από το λαό. Εντούτοις πέρα από ένα πολιτικό σύστημα η δημοκρατία αναγνωρίζεται ως ένα σύνολο αξιών που καλεί τον άνθρωπο σε μια ανοδική πορεία. Ο διάλογος, ο σεβασμός στη διαφορετική άποψη, η μετριοπάθεια και το ενδιαφέρον για τα κοινά αποτελούν χαρακτηριστικές τέτοιες αξίες που συνιστούν την πεμπτούσια της δημοκρατίας ως καθημερινού τρόπου ζωής.

7. . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΑΝΑΛΟΓΙΑ

Στη θεματική περίοδο παραλληλίζονται / παρομοιάζονται δύο όροι. Στα σχόλια χρησιμοποιούνται εκτεταμένες παρομοιώσεις που επιβεβαιώνουν αυτή την αναλογία. Στον εντοπισμό της συγκεκριμένης μεθόδου ανάπτυξης μπορούν να μας βοηθήσουν οι λέξεις: **σαν, όπως... έτσι** κ.λπ.

Παράδειγμα

Πόσες φορές δε θ' ακούσετε να **παρομοιάζουν το σήκωμα μερικών ανθρώπων χωρίς αξία** -χωρίς αληθινά φτερά, χωρίς εσωτερική δύναμη- **με το πέταγμα ενός κουρελόχαρτου**, που ένα ευνοϊκό αεράκι μπόρεσε να το ανεβάσει για λίγες στιγμές μεσουράνα, μες στο φως και τη δόξα ενός ηλιοβασιλέματος. Αλλά **όπως**, μόλις πάψει να φουσά το αγεράκι το κουρελόχαρτο πέφτει στον τζίγκο, στο δρόμο, στη σκόνη, στη λάσπη, **έτσι** πέφτει κι ο ψευτοανεβασμένος άνθρωπος μόλις του λείψει η εξωτερική δύναμη, η προστασία που τον σήκωσε απ' τα χαμηλά. Κι **όπως** μας γελά το κουρελόχαρτο πως είναι ένα ζωντανό κι άσπρο πουλί, με μακριές δυνατές φτερούγες, **έτσι** μας γελά, όταν βρίσκεται στο ύψος του κι ο ανάξιος άνθρωπος πως κάτι είναι. Ύστερα, με το άδοξο πέσιμό του βλέπουμε πως δεν ήταν τίποτα και πως τόσον καιρό μας γελούσε...

(Γρ. Ξενόπουλος, “Αθηναϊκές επιστολές”, στο βιβλίο του Χρ. Τσολάκη, “Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου”).

8 . ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕΘΟΔΩΝ

Η παράγραφος δεν αναπτύσσεται πάντοτε με έναν από τους προηγούμενους τρόπους. Συχνότερα χρησιμοποιούνται περισσότερες της μιας μεθόδου. Τότε μιλάμε για ανάπτυξη με συνδυασμό μεθόδων και εντοπίζουμε τους συγκεκριμένους τρόπους ανάπτυξης επισημαίνοντας τα αντίστοιχα χωρία.

Για παράδειγμα, η επόμενη παράγραφος αναπτύσσεται με **ορισμό** (στη θεματική περίοδο) και **παραδείγματα** (στα σχόλια). Στην κατανόηση συμβάλλουν και οι λέξεις «**ορίζεται**» και «**παραδείγματα**»

Ας δεχθούμε ακόμη ότι η τεχνολογία **ορίζεται** ως το σύνολο των μεθόδων τις οποίες οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για να πετύχουν τους σκοπούς τους και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Το μαχαίρι, με το οποίο κόβουμε το ψωμί, το τηλέφωνο, με το οποίο επικοινωνούμε εξ αποστάσεως, το ηλεκτρικό φως, με το οποίο φωτίζουμε το θέατρο, το πιεστήριο, με το οποίο τυπώνουμε τα βιβλία, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, με τον οποίο κάνουμε αριθμητικές πράξεις και το όπλο, με το οποίο σκοτώνουμε, είναι **παραδείγματα** των στοιχείων της τεχνολογίας.
(Θ. Λιανός)

Το επόμενο παράδειγμα προέρχεται από τις πανελλαδικές εξετάσεις του 2004. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **αιτιολόγηση** και **σύγκριση – αντίθεση**.

«Αξιοπρόσεκτη η παρατήρηση. Δεν αληθεύει όμως τη δική μας εποχή. **Γιατί** σήμερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε και ο αέρας, το «κλίμα» του σχολείου έχει αλλάξει. (**αιτιολόγηση**) **Παλαιότερα** ο μαθητής περίμενε να φωτιστεί αποκλειστικά και μόνο από το δάσκαλό του. **Σήμερα** οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθμό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους -η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση- ρέουν μέσα στο σπίτι. (**σύγκριση – αντίθεση**) Μπορεί λοιπόν ο μαθητής, ανάλογα με τη δύναμη και την όρεξή του, να προμηθεύεται ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας: ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χημείας, κοσμογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής τεχνικής».

(Ε. Π. Παπανούτσος, « Η Παιδεία το μεγάλο μας πρόβλημα», Αθήνα 1976)

Από τη θεωρία στην πράξη

Ασκηση 1 Να εντοπίσετε τα δομικά μέρη και τους τρόπους ανάπτυξης των παρακάτω παραγράφων.

A) Τεράστιο χάσμα χωρίζει τον άνθρωπο που αντιμετωπίζει αισιόδοξα τη ζωή από τον απαισιόδοξο. Ο πρώτος βλέπει τα πράγματα από τη θετική τους πλευρά. Και αν ακόμη συναντήσει δυσκολίες ή προβλήματα, δε θα πανικοβληθεί, δε θα πιστέψει ότι όλα είναι «μαύρα και άραχνα» και ότι δεν υπάρχει διέξοδος. Χωρίς να υποτιμά τις απώλειες, τα μελανά στοιχεία μιας κατάστασης, πιστεύει ότι τα πράγματα θα γίνουν καλύτερα, για αυτό και δεν καταθέτει τα όπλα. Ο απαισιόδοξος λειτουργεί εντελώς διαφορετικά. Μένει στις αρνητικές πλευρές μιας κατάστασης και στις πιο αδιέξοδες πτυχές του προβλήματος. Ακόμη και καθημερινά προβλήματα ρουτίνας, που αργά ή γρήγορα θα βρουν το δρόμο τους, αυτός τα υπερεκτιμά και προβληματίζεται τόσο, ώστε να χαλά η διάθεση του. Πρόκειται για δύο ανθρώπινους τύπους τόσο διαφορετικούς, ώστε το ίδιο πράγμα ο ένας να το βλέπει με τα πιο μελανά και ο άλλος με τα πιο ρόδινα χρώματα.

Ε. Π. Παπανούτσος

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

Πίνακες όπως κ.ν. σελ. 89 ή συνολικά στο τέλος των ασκήσεων όπως κ.ν. σελ 53

B) Η σταθερά ανερχόμενη ανεργία και η εντεινόμενη πόλωση μεταξύ πλούσιων και φτωχών μετατρέπουν μερικούς τόπους σε εστίες κοινωνικών παριών, παρανόμων και πολιτών τρίτης κατηγορίας. Για πολλούς η ανεργία είναι άρρηκτα δεμένη με την εγκληματικότητα. Λόγω της ανισότητας στην οικονομική ανάπτυξη, τα ρεύματα των οικονομικών μεταναστών παραλύουν από φόβο τις συντηρητικές δυνάμεις, τις κάνουν να στρέφονται ακόμη πιο δεξιά, αναπτύσσοντας την αίσθηση της ξеноφοβίας και της ανθρωποφοβίας και καθώς η Τρίτη Βιομηχανική Επανάσταση εξαπλώνεται σε όλους τους τομείς της οικονομίας, είναι γεγονός ότι τόσο η βία όσο και η εγκληματικότητα θα αυξάνονται με ταχύτατους ρυθμούς.

(από τον ημερήσιο Τύπο)

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...

Κατακλείδα	...
------------	-----

παρα- δείγ- ματα	διαίρε- ση	σύγκρι- ση αντι- θεση	αιτιολό- γηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορι- σμός	αναλο- γία

Γ) Ως reality shows προσδιορίζονται οι εκπομπές που στηρίζονται σε μια ατομική αφήγηση κατά προτίμηση “δυστυχημένης” ζωής και οι οποίες αποτελούν ένα σύμπτωμα ή και ένα λογικό επακόλουθο τηλεοπτικών και κοινωνικών συνθηκών. Οι εκπομπές αυτές συνδέονται με βασικές αλλαγές της εποχής μας που έχουν επέλθει στο τηλεοπτικό τοπίο, από το ‘80 κι έπειτα - εισβολή της ιδιωτικής τηλεόρασης και σκληρός ανταγωνισμός ανάμεσα στα κανάλια, κατίσχυση του καταναγκασμού της ακροαματικότητας και ακραία επιδίωξη της υψηλής τηλεθέασης, εξάπλωση του νόμου της αγοράς - και είναι απότοκες ευρύτερων κοινωνικοπολιτισμικών αλλαγών: υποβάθμιση της πολιτικής, κρίση του κράτους πρόνοιας, ιδεολογία ενός συνεχώς εντεινόμενου ατομικισμού.

Φωτεινή Τσαλίκουλου, Το Βήμα

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παρα- δείγ- ματα	διαίρε- ση	σύγκρι- ση αντι- θεση	αιτιολό- γηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορι- σμός	αναλο- γία

Δ) Χαρακτηρολογικά οι άνθρωποι μπορούν να μοιραστούν σε **δυο κατηγορίες** : στους «ανθρώπους του ναι» και τους «ανθρώπους του όχι». Οι **πρώτοι**, όταν προκαλούνται να εκδηλωθούν αυθόρμητα συμπεριφέρονται θετικά, έστω και αν αργότερα, αν καλοσκεφτούν και ζυγίσουν πιο ψυχραιμα τα δεδομένα , νικηθούν από τις αμφιβολίες (τις θεωρητικές) ή τις δυσκολίες (τις πρακτικές) και αναθεωρήσουν την αρχική τους τοποθέτηση. Το «ναι» έρχεται εύκολα και τις περισσότερες φορές στο στόμα τους. **Αντίθετα οι άνθρωποι της άλλης κατηγορίας** αρχίζουν πάντα με το «όχι», η άρνηση είναι κατά κανόνα η πρώτη αντίδρασή τους, ακόμη και όταν έπειτα από ψυχραιμότερη κρίση και επιγενέστερη συμπάθεια φανούν υποχωρητικοί. Αυτοί ξεκινούν αρνητικά. Νομίζει κανείς ότι, στην κάθε περίπτωση, έχει να κάμει με ένα εντελώς διαφορετικό ψυχικό κλίμα. Εκεί αιθρία, ανοιχτός ορίζοντας, κάτι το μαλακό και λείο. Εδώ συννεφιά, κλεισούρα, κάτι το σκληρό και τραχύ.

Ε. Π. Παπανούτσος

Θεματική περίοδος	...
-------------------	-----

Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

Ε) Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα τονίζεται ότι η δια βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν διαφορετικά είδη μάθησης: 1. Μαθαίνω πώς να αποκτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μια ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. 2. Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω διάφορες καταστάσεις και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες. 3. Μαθαίνω να συμβιώνω, κατανοώντας τους άλλους και έχοντας επίγνωση των κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων -συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση κοινών δράσεων και στη διευθέτηση των συγκρούσεων-, με σεβασμό στις αξίες του πλουραλισμού, της αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης. 4. Μαθαίνω να ζω με τέτοιον τρόπο, ώστε να αναπτύσω την προσωπικότητά μου και να μπορώ να ενεργώ με μεγαλύτερη αυτονομία και περισσότερη κρίση και προσωπική υπευθυνότητα. Για τον λόγο αυτόν η εκπαίδευση δεν πρέπει να παραμελεί την ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων, τη μνήμη, τη λογική κρίση, την αίσθηση του ωραίου, τις φυσικές ικανότητες του ατόμου και τη δεξιότητα της επικοινωνίας, με παράλληλη ευαισθησία στη χρήση της μητρικής γλώσσας.

(απόσπασμα από το κείμενο των Πανελλαδικών εξετάσεων Γ΄ Λυκείου, 2000)

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

ΣΤ) «Η ανάπτυξη του ανθρώπου μοιάζει με την ανάπτυξη του φυτού. Το σπέρμα δίνει στο φυτό τη δυνατότητα να φυτρώσει και να αναπτυχθεί σύμφωνα με το είδος του. Παρέχει δυνατότητες και προσδιορίζει την πορεία και την μορφή της ανάπτυξης. Αν όμως το περιβάλλον δεν είναι ευνοϊκό, η ανάπτυξη του φυτού δε θα συντελεστεί. Αν σε περίοδο ξηρασίας το φυτό δεν ποτιστεί, θα ξεραθεί· αν κατά την ανάπτυξη ο κορμός του αφεθεί στους ανέμους, θα κινδυνεύσει να σπάσει ή να στραβώσει· αν δεν προφυλαχτεί, είναι επόμενο να το φάνε τα ζώα. Όπως η ανάπτυξη του καθορίζεται από το σπέρμα κι εξαρτάται από τη γη και το

περιβάλλον του, έτσι και η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του προσδιορίζεται από τις έμφυτες δυνατότητες του ανθρώπου και εξαρτάται από το κοινωνικό περιβάλλον, από την οικογένεια, το σχολείο, τους φίλους, τα έντυπα και τα θεάματα, την πολιτιστική ατμόσφαιρα».

(Δημήτρης Σακκάς)

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

Ζ) “Δεν είναι λοιπόν δυνατό να απαλλαγεί από τον καταλογισμό των πράξεών του ο εγκληματίας πολέμου και ο βασανιστής συνανθρώπων του με τον ισχυρισμό ότι αυτός απλώς εξετέλεσε το καθήκον του υπακούοντας (σύμφωνα με τον όρκο του) σε ρητές διαταγές των φορέων της εξουσίας. Γιατί, εφόσον ο ίδιος αναγνώρισε στους ταγούς του το δικαίωμα να προστάζουν οτιδήποτε θεωρούν χρήσιμο για την πραγματοποίηση ενός σκοπού που τον ξέρει ή τον εικάζει, εφόσον ακόμη έδειξε ανεπιφύλακτη εμπιστοσύνη στις επιδιώξεις και στις θελήσεις τους και όχι μόνο ανέχτηκε την ταπείνωση αυτής της δουλείας αλλά βρήκε και άνετο το ζυγό της (δέχτηκε παντοειδείς εύνοιες, χάρηκε πλούτη και τιμές) έχει συναποφασίσει τα εγκλήματα που διαπράχτηκαν και επομένως είναι συνυπεύθυνος με εκείνους που τα πρόσταξαν”

(Ε. Π. Παπανούτσος)

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

Η) Ο λαϊκιστικός λόγος ορίζει το λαό σαν μια ουσία, σαν μια διαχρονική οντότητα που παραμένει η ίδια «δια μέσου των αιώνων» και η οποία είναι από τη φύση της καλή και πολιτισμικά ανώτερη. Η βούλησή της, όταν γίνεται σεβαστή, οδηγεί το έθνος στη σωτηρία, στην ευημερία και στην απaráμιλλη δόξα. Με άλλα λόγια ο λαός σαν μια αμετάβλητη και εγγενώς καλή / σοφή ύπαρξη δεν κάνει ποτέ λάθη. Τα λάθη γίνονται όταν οι πολιτικές ηγεσίες, που υποτίθεται πως τον αντιπροσωπεύουν, μετατρέπονται σε «κατεστημένα» που αγνοούν τη γνήσια λαϊκή βούληση, είτε επειδή ακολουθούν τα δικά τους στενά, αντιλαϊκά συμφέροντα, είτε επειδή

υπακούουν στα κελεύσματα των «εξωτερικών εχθρών» του έθνους. **N. Μουζέλη,**
Το Βήμα

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

Θ) Η Ενωμένη Ευρώπη είναι μια πραγματικότητα και αυτό διαφαίνεται στην καθημερινή μας ζωή. Τα δικαιώματα που έχουμε ως Ευρωπαίοι πολίτες καθιστούν τη ζωή μας πιο εύκολη. Με τη χρήση του κοινού ευρωπαϊκού νομίματος, την απλή επίδειξη ταυτότητας για να μεταβούμε σε μια άλλη χώρα, με τα μειωμένα δίδακτρα σπουδών που καταβάλλουμε, τα τόσα προγράμματα ανταλλαγής μαθητών στη σχολική ζωή (όπως π.χ. το πρόγραμμα Σωκράτης) συνειδητοποιούμε ότι η Ευρωπαϊκή οικογένεια είναι μια πραγματικότητα. Η Ευρώπη, λοιπόν, έπαψε να είναι όραμα και μετατρέπεται σε τρόπο ζωής.

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

Ι) Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η τηλεργασία μπορεί να οριστεί ως η μορφή εργασίας που εκτελείται από ένα άτομο κυρίως ή σε ένα σημαντικό μέρος της, σε τοποθεσίες εκτός του παραδοσιακού εργασιακού χώρου, για έναν εργοδότη ή πελάτη, και η οποία περιλαμβάνει τη χρήση των τηλεπικοινωνιών και προηγμένων τεχνολογιών πληροφόρησης ως ένα ουσιαστικό και κεντρικό χαρακτηριστικό της εργασίας. Οι δύο βασικοί τρόποι τηλεργασίας είναι είτε κάποιος να είναι υπάλληλος σε έναν εργοδότη είτε ελεύθερος επαγγελματίας. Στην πρώτη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι μόνιμα συνδεδεμένος με το δίκτυο των εργοδοτών, η εργασιακή του ζωή είναι πολύ περισσότερο ελεγχόμενη μέσω της τεχνολογίας και έχει πολύ λιγότερη ευελιξία ως προς τον τρόπο που θα οργανώσει τον εργάσιμο χρόνο του. Στη δεύτερη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι πολύ περισσότερο ελεύθερος να καθορίσει τον ρυθμό εργασίας του εκτελώντας την εργασία του στον προσωπικό του υπολογιστή και συνδεδεμένος μόνο, όταν είναι απαραίτητο, με το δίκτυο της επιχείρησης, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλά επαγγέλματα.

(απόσπασμα από το κείμενο των Πανελλαδικών εξετάσεων Β΄ Λυκείου, 2000)

Θεματική περίοδος	...
Σχόλια	...
Κατακλείδα	...

παραδείγματα	διαίρεση	σύγκριση αντιθεση	αιτιολόγηση	αίτιο και αποτέλεσμα	ορισμός	αναλογία

(Οι απαντήσεις των ασκήσεων βρίσκονται στο τέλος του Πρώτου Μέρους, σελίδα)

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Η ΠΕΙΘΩ

Η λεκτική επικοινωνία ως συνειδητή κοινωνική δραστηριότητα είναι μια σκόπιμη λειτουργία αλληλεπίδρασης. Ένας από τους στόχους αυτής της αλληλεπίδρασης είναι η πειθώ. Μέσω αυτής ο δέκτης αποδέχεται την ορθότητα μιας άποψης, ενστερνίζεται και υιοθετεί ιδέες και ενεργεί σύμφωνα με αυτές. Επομένως η τέχνη της πειθούς είναι μια ικανότητα που προσδίδει στον κάτοχό της δύναμη να επιβάλλεται και να προωθεί τις επιδιώξεις του. Από την άλλη μπορεί να μετατραπεί σε μια επικίνδυνη δύναμη χειραγώγησης όσων αδυνατούν να διακρίνουν τις τεχνικές με τις οποίες ο πομπός προσπαθεί να επιβάλλει τη δική του - ορθή ή εσφαλμένη - γνώμη ή θέληση. Για αυτό επιβάλλεται να αποκρυπτογραφούμε τις τεχνικές πειθούς, ώστε να μπορούμε να τις διακρίνουμε σε ένα προφορικό ή γραπτό κείμενο και να τις αξιολογούμε αντικειμενικά. Ποιες λοιπόν είναι αυτές οι τεχνικές / τρόποι πειθούς και ποια μέσα χρησιμοποιεί ο πομπός για να πείσει ;

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Όπως κ.ν. σελ 47 αλλά κάθετος και όχι οριζόντιος

Σημαντικό να έχει τη δομή δέντρου

I. ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ

A. Επίκληση στη λογική

1. Τεκμήρια

1. Παραδείγματα
2. Γεγονότα
3. Στατιστικά στοιχεία
4. Πορίσματα ερευνών
5. Αλήθειες
6. Γνωμικά

2. Επιχειρήματα

1. Παραγωγικός συλλογισμός
2. Επαγωγικός συλλογισμός
3. Αναλογικός συλλογισμός

B. Επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη

1. Περιγραφή

2. Αφήγηση

3. Χιούμορ / ειρωνεία

4. Ποιητική γλώσσα / σχήματα λόγου

5. Ρητορικά ερωτήματα

Γ. Επίκληση στο ήθος

1. Επίκληση στο ήθος του πομπού

- Προβολή της εικόνας του ως έντιμου, αξιόπιστου, υπεύθυνου κ.λπ.

2. Επίκληση στο ήθος του δέκτη

- Παρακίνηση της φιλοτιμίας του δέκτη με αναφορά στην ηθική και τις αρετές του.

3. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

- Προσπάθεια ηθικής μείωσης του αντιπάλου με αρνητικούς χαρακτηρισμούς για το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του.

4. Επίκληση στην αυθεντία

- Ενίσχυση των επιχειρημάτων με αναφορά σε ρήσεις και απόψεις

σημαντικών προσώπων.

A. Επίκληση στη λογική

Όταν ο στόχος είναι η απόδειξη μιας άποψης, τότε ο πομπός απευθύνεται στη σκέψη και στην κριτική ικανότητα του δέκτη, χρησιμοποιώντας συλλογισμούς για να στηρίξει την άποψη του με βάση τους κανόνες της λογικής. Για να το πετύχει αυτό χρησιμοποιεί **επιχειρήματα** και **τεκμήρια**. Όταν λοιπόν διακρίνουμε στο κείμενο ένα από αυτά τα δύο, δηλαδή επιχείρημα ή τεκμήρια, ή και τα δύο, τότε ο πομπός **επικαλείται τη λογική**.

A.1. ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ

A.1.α. Τεκμήρια

Πρόκειται για συγκεκριμένα στοιχεία που **πηγάζουν από την εμπειρία** και χρησιμοποιούνται για απόδειξη μιας άποψης, δηλαδή για επιβεβαίωση, ενίσχυση ή συμπλήρωση των επιχειρημάτων.

Τεκμήρια μπορεί να είναι :

Πίνακας όπως κ.ν. σελ. 60 ή

ΕΙΔΗ ΤΕΚΜΗ-ΡΙΩΝ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Παραδείγματα	«Πολλοί φοβούνται ότι η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει διαστάσεις και μορφές που απειλούν τον πολιτισμό. Το προφανές παράδειγμα είναι αυτό των πυρηνικών όπλων , που μπορούν να καταστρέψουν και την ανθρωπότητα και τον πολιτισμό της». (Θ. Λιανός)
Γεγονότα	«Ο σεισμός του Μπαμ στο Ιράν , που έγινε ακριβώς ένα χρόνο πριν, προκάλεσε ολοκληρωτική καταστροφή».
Στατιστικά στοιχεία	«Εδώ και σαράντα χρόνια, παρά την σημαντική αύξηση του πλούτου που παράγεται στον πλανήτη, παρατηρήθηκε έκρηξη των ανισοτήτων: το 1960, το άνοιγμα της ψαλίδας ανάμεσα στο 20% των φτωχότερων και στο 20% των πλουσιότερων ήταν 1 προς 30. Σήμερα είναι 1 προς 80 ». (από τη <i>Le Monde diplomatique</i>)
Αποτελέσματα ερευνών	« Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Βήμα», υπάρχουν 80.000 πτυχιούχοι αυτών των ειδικοτήτων που εμπίπτουν σε μια από τις τρεις κατηγορίες που ανέφερα πιο πάνω».
Γενικές αλήθειες	Αποτελεί κοινό τόπο ότι ζούμε στην εποχή της πληροφόρησης.
Αυθεντία	«Ο Στέφαν Βολφ, καθηγητής πολιτικής επιστήμης στο αγγλικό Πανεπιστήμιο του Μπαθ , αποκαλεί τους νέους αυτούς «Γενιά Erasmus», σύμφωνα με το πρόγραμμα φοιτητικών ανταλλαγών της E.E.».

Γνωμικά Ό,τι λάμπει, δεν είναι χρυσός.

Από τη θεωρία στην πράξη

Άσκηση 2 Να εντοπίσετε το είδος των τεκμηρίων που χρησιμοποιούνται στα παρακάτω αποσπάσματα.

A) Αποκαλυπτικά, δυσάρεστα για τον εξεταστικό μηχανισμό του λυκείου, είναι τα αποτελέσματα έρευνας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, που δόθηκε πρόσφατα στη δημοσιότητα, με θέμα την αξιολόγηση της Έκθεσης στις Γενικές Εξετάσεις. Η πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη, που έγινε για πρώτη φορά, επί των κειμένων της Έκθεσης στις Γενικές Εξετάσεις, ανέδειξε ότι οι υποψήφιοι προβάλλουν, συνειδητά ή ασυνείδητα, ιδέες και αξίες, όχι επειδή πιστεύουν σε αυτές, αλλά επειδή γίνονται αποδεκτές και επιβραβεύονται από το σύνολο των βαθμολογητών. (από δημοσίευμα στην ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ)

B) Παλιότερα, οι «ρομαντικοί» της παιδείας έλεγαν: «Όταν χτίζεις ένα σχολείο, κλείνεις μια φυλακή», εννοώντας, φυσικά, πως η εκπαίδευση χαλιναγωγεί τις κακές ροπές των ανθρώπων και αχρηστεύει τα σωφρονιστήρια. Σήμερα, τα πράγματα αντιστράφηκαν άρδην. Το απόφθεγμα έγινε, «Χτίζε φυλακές και κλείνε σχολεία». (Μάριος Πλωρίτης, ΤΟ ΒΗΜΑ)

Γ) Οδηγούμαστε επίσης σε αυτό που ο Χάμπερμας αποκαλεί στρεβλή επικοινωνία Μια στρέβλωση που οφείλεται είτε σε μια «κοινή γνώμη» που κατασκευάζεται από αυταρχικές ελίτ είτε σε μια «κοινή γνώμη» που διαμορφώνεται από δογματικές μειοψηφίες.

Δ) Έτσι, φτάσαμε σήμερα στο εξής πανεπιστημιακό καθεστώς: Αν μέτρησα καλά η χώρα διαθέτει πάνω από 25 συγκροτήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ΑΕΙ και ΤΕΙ με εκατοντάδες τμήματα. Αν σ' αυτά προσθέσουμε τις στρατιωτικές σχολές φτάνουμε αισίως τα τριάντα, δηλαδή κατά μέσο όρο ένα σχολείο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με πολλά τμήματα για λιγότερο από δύο νομούς. (Αντώνης Καρκαγιάννης, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

Ε) Σύμφωνα με το δεύτερο επιχείρημα του Βρετανικού Μουσείου «οι αδαείς και δεισιδαίμονες Έλληνες ήταν αδιάφοροι για την τέχνη και τα μνημεία τους». Αυτό βέβαια υπονοεί ότι ήταν τυφλοί, ασυνείδητοι και άκαρδοι. Ποιοι; Οι ίδιοι Έλληνες που κατά τον αγώνα για την ανεξαρτησία τους έστειλαν στους Τούρκους στρατιώτες βόλια να χρησιμοποιηθούν εναντίον τους. Ναι, εναντίον τους. Οι Τούρκοι στρατιώτες κλεισμένοι στην Ακρόπολη έμειναν από πολεμοφόδια και άρχισαν να καταστρέφουν τις κολώνες για να αφαιρέσουν το μολύβι να κάνουν με αυτό βόλια. Οι Έλληνες τους έστειλαν πολεμοφόδια με το μήνυμα, «Να τα βόλια, μην αγγίζετε τις κολώνες». (Μελίνα Μερκούρη, Ομιλία στην OXFORD UNION)

ΣΤ) Ο Έλληνας θα δουλέψει αργά ή γρήγορα στην ευρύτερη ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και πρέπει να έχει τα μέσα να σταθεί, να επιβιώσει και γιατί όχι; να διακριθεί.

	παρα- δειγματα	γεγο- νός	στατιστι- κά	πορίσματα έρευνας	αλήθεια	αυθεντία	γνωμικό
A							
B							
Γ							
Δ							
Ε							
Στ							

Πίνακας όπως κ.ν. σελ. 53

A.1.β. Επιχειρήματα

Πρόκειται για ένα συλλογισμό στον οποίο ένα συμπέρασμα απορρέει λογικά από μία, δύο ή περισσότερες προτάσεις. Οι προτάσεις αυτές ονομάζονται προκειμένες.

Πίνακας όπως κ.ν. σελ. 56

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ		
Τα μέρη	Τι είναι;	Ένα παράδειγμα
A. ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΕΣ	Μία, δύο ή περισσότερες προτάσεις που αποτελούν τη βάση του συλλογισμού και, αν συνδυαστούν λογικά, οδηγούν σε μία τρίτη, το συμπέρασμα.	<ul style="list-style-type: none"> • Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί. • Ο πρόεδρος των ΗΠΑ είναι άνθρωπος.
B. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	Η πρόταση που απορρέει λογικά από τις προκειμένες.	Επομένως ο πρόεδρος των ΗΠΑ είναι θνητός.

Εντοπισμός του επιχειρήματος σε κείμενο

Ενώ είναι εύκολο να διακρίνουμε ένα επιχείρημα, όταν μας δίνεται στην τυπική, σχηματική μορφή (δηλ. προκειμένες και συμπέρασμα), είναι αρκετά δύσκολο να διακρίνουμε τη δομή του με ακρίβεια μέσα στο κείμενο. Αυτό συμβαίνει, επειδή οι συλλογισμοί στην τυπική και σύντομη μορφή περιέχουν μόνο προτάσεις - κρίσεις. Σε ένα κείμενο, όμως, τα επιχειρήματα έχουν ανάπτυξη, σύνταξη και διατύπωση πολύπλοκη. Για αυτό χρειάζεται να διακρίνουμε τις προτάσεις / ιδέες που αποτελούν τα μέρη του επιχειρήματος από τις δευτερεύουσες ιδέες που τα εξηγούν ή τα αναλύουν. Για παράδειγμα:

Η θανατική ποινή αποτελεί καθαρό παραλογισμό από τη σκοπιά του σωφρονισμού του παραβάτη, (συμπέρασμα) που επιδιώκεται πρωταρχικά με την άσκηση συγκρατητικής επίδρασης πάνω σε εκείνον που έχει ήδη εγκληματήσει για να μην υποτροπιάσει. Γιατί ο σωφρονισμός προϋποθέτει βέβαια τη φυσική ύπαρξη του ανθρώπου, (πρώτη προκειμένη) που η θανατική ποινή την καταστρέφει. (δεύτερη προκειμένη).

Το επιχείρημα θα μπορούσε να δοθεί με την εξής τυπική δομή :

Προκειμένες Ο σωφρονισμός προϋποθέτει τη φυσική ύπαρξη του ανθρώπου.

Η θανατική ποινή καταστρέφει (τη φυσική ύπαρξη του αν-

θρώπου).

Συμπέρασμα Επομένως η θανατική ποινή αποτελεί καθαρό παραλογισμό από τη σκοπιά του σωφρονισμού του παραβάτη.

Από τη θεωρία στην πράξη

Άσκηση 3 Να εντοπίσετε τη δομή των επιχειρημάτων (προκείμενες και συμπεράσματα) στα παρακάτω αποσπάσματα.

A) [...] Θα υποστηρίξω ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου διαθέτουν καθολική αξία και δεσμευτικότητα γιατί από πουθενά δεν έχει διατυπωθεί κάποιο πειστικό επιχείρημα που να θίγει τον κανονιστικό τους πυρήνα. Με άλλα λόγια, τα δικαιώματα του ανθρώπου θα πλήττονταν μόνο στην περίπτωση που κάποιος κατόρθωνε να μας πείσει για την καρδιά του ζητήματος: για το ότι δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι αξία, για το ότι η ανθρώπινη ζωή δεν είναι παντού αξία σεβασμού, για το ότι ο πόνος και η απόγνωση κάποιου άλλου - του οποιουδήποτε άλλου - είναι πράγματα για τα οποία μπορούμε ενίοτε και να αδιαφορήσουμε, για το ότι τα βασανιστήρια ή ο εξανδραποδισμός ενός ανθρώπου - μπορούν κατά τις περιστάσεις να αποτελέσουν κάτι ανεκτό ή και αποδεκτό. Όσο λοιπόν κανείς δεν έχει κατορθώσει να μας πείσει με αυτόν τον τρόπο για την απαξία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όλα τα άλλα είναι είτε υπεκφυγές είτε παρανοήσεις είτε αντιφάσεις είτε ενσυνείδητη παραδοξολογία. Μια παραδοξολογία που κάνει τη σύγχρονη ακαδημαϊκή μόδα να εμφανίζεται ως φιλοπαιγμοσύνη - αλλά εν ου παικτοίς [...]

Π. Σούρλας (Από τον ημερήσιο Τύπο)

B) Η προστασία της αξίας του ανθρώπου και η άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από τα πρώτα άρθρα του Συντάγματος, προϋποθέτουν λογικά και πρακτικά τη φυσική του ύπαρξη του πολίτη την οποία η θανατική ποινή αφαιρεί. Για αυτό το λόγο η θανατική ποινή είναι αντισυνταγματική.

Γ) Σε αυτό το σημείο τα επιχειρήματα αναμετριοούνται τυφλά και αποκρυσταλλώνονται σε μια στείρα αντιπαράθεση. Η αβεβαιότητα μας για το δικαίωμα που έχουμε να σκοτώνουμε πηγάζει από το γεγονός ότι όλοι είμαστε δικαστές και διάδικοι. Χωρίς απόλυτη αθωότητα δεν υπάρχει απόλυτη κρίση. Όλοι έχουμε διαπράξει το κακό στη ζωή μας ακόμη κι αν αυτό το κακό δεν ενέπιπτε στη δικαιοδοσία του νόμου. Κανείς από εμάς δεν έχει το δικαίωμα να αναγορευτεί σε απόλυτο κριτή και να αποφανθεί για την οριστική έλλειψη του χειρότερου των ενόχων, αφού κανείς από εμάς δεν μπορεί να διεκδικήσει την απόλυτη αθωότητα. Δεν υπάρχουν δίκαιοι αλλά μόνο καρδιές λιγότερο ή περισσότερο φτωχές σε δικαιοσύνη.

(Αλμπερτ Καμύ)

A.2. Είδη συλλογισμού ως προς την πορεία σκέψης

A.2.α. Είδη συλλογισμού σε επιχείρημα τυπικής δομής

ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ (ως προς την πορεία σκέψης)		
	Τι είναι;	Ένα παράδειγμα
1. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ	<p>ΓΕΝΙΚΟ => ΕΙΔΙΚΟ</p> <p>Ο συγγραφέας αρχίζει από το γενικό, το σύνολο και προχωρεί προς το ειδικό, δηλαδή στα επιμέρους αποδεικτικά στοιχεία.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Οι ιστορικοί χρόνοι του ρήματος αναφέρονται στο παρελθόν. • Ο αόριστος είναι ιστορικός χρόνος. <p>Άρα, ο αόριστος αναφέρεται στο παρελθόν.</p>
2. ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ	<p>ΕΙΔΙΚΟ => ΓΕΝΙΚΟ</p> <p>Ο συγγραφέας ξεκινά από το ειδικό, από παραδείγματα και επιμέρους περιπτώσεις και με βάση αυτά εξάγει ένα συμπέρασμα για το σύνολο, το γενικό.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ο παρατατικός, ο αόριστος και ο υπερσυντέλικος αναφέρονται στο παρελθόν. • Οι χρόνοι αυτοί είναι οι ιστορικοί χρόνοι του ρήματος. <p>Άρα, οι ιστορικοί χρόνοι του ρήματος αναφέρονται στο παρελθόν.</p>
3. ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΣ	<p>ΕΙΔΙΚΟ => ΕΙΔΙΚΟ</p> <p>Ο συγγραφέας ακολουθεί πορεία από ειδικό σε ειδικό. Με βάση μια περίπτωση εξάγει συμπέρασμα για μια ανάλογη περίπτωση. Το συμπέρασμα αυτό είναι πιθανολογικό και όχι βέβαιο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ο παρατατικός είναι ιστορικός χρόνος και αναφέρεται στο παρελθόν. • Ο αόριστος είναι και αυτός ιστορικός χρόνος. <p>Επομένως, και ο αόριστος πιθανόν να αναφέρεται στο παρελθόν.</p>

A.2.β. Είδη συλλογισμού σε ολόκληρο κείμενο

Η κατανόηση της συλλογιστικής πορείας του συγγραφέα σε ολόκληρο το κείμενο απαιτεί να προσέξουμε τον πρόλογο, τους πλαγιότιτλους των παραγράφων του κυρίου θέματος και τον επίλογο. Με βάση αυτά μπορούμε να διακρίνουμε :

1. Παραγωγικός Συλλογισμός : Ο συγγραφέας ακολουθεί συλλογιστική πορεία **από το γενικό στο ειδικό**. Στον πρόλογο θέτει το θέμα και παρουσιάζει τη βασική του άποψη. Στο κύριο μέρος αναλύει τη βασική του θέση ή παρουσιάζει την επιχειρηματολογία. Στον επίλογο – αν υπάρχει- επαναλαμβάνει ή συμπληρώνει την αρχική του θέση.

2. Επαγωγικός Συλλογισμός : Ο συγγραφέας ακολουθεί συλλογιστική πορεία **από το ειδικό στο γενικό**. Πιο συγκεκριμένα στον πρόλογο διατυπώνει έναν προβληματισμό ή αναφέρεται σε ένα ειδικό θέμα. Στο κύριο μέρος εξετάζει διάφορες επιμέρους περιπτώσεις και με βάση αυτές εξάγει στον επίλογο το τελικό γενικό συμπέρασμα.

Από τη θεωρία στην πράξη

Άσκηση 4 **Να εντοπίσετε το είδος του συλλογισμού (παραγωγικός - επαγωγικός - αναλογικός) στα παρακάτω αποσπάσματα.**

A) Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος "Δυτικός άνθρωπος" ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ου αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη "έκρηξη γνώσης" στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

(Στάθης Γκόνος, από τον ημερήσιο τύπο)

B) Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς. Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί απαραίτητως στην πρόοδο του καλού.

Γ) Το νεοελληνικό φροντιστηριακό φαινόμενο έχει προφανώς συμβάλει στη μορφή που έχουν λάβει τα σχολικά μαθήματα τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη διδακτική και τον τρόπο εξέτασης. Το φροντιστήριο έχει στη χώρα μας αποβεί συνδιαμορφωτής της εκπαίδευσης, μαζί με το υπουργείο Παιδείας και τα σχολεία. Όσον αφορά όμως την Έκθεση Ιδεών δεν πρόκειται για συνδιαμόρφωση,

αλλά για σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα γέννησή της στα φροντιστήρια. (Δ. Φύσσας, ΤΟ ΒΗΜΑ)

Δ) Οι δράστες της αεροπειρατείας ήταν όλοι άραβες μουσουλμάνοι. Στην πόλη μας υπάρχουν μερικοί άραβες μουσουλμάνοι. Επομένως αυτοί είναι πιθανοί αεροπειρατές.

Ε) Οι περισσότεροι χρησιμοποιούμε μανιωδώς την τεχνολογία, αλλά παραπονιόμαστε πως καταλύει τις παραδοσιακές αξίες μας. Ακόμη βλέπουμε τηλεόραση περισσότερο από τους άλλους Ευρωπαίους, αλλά την κατηγορούμε ότι μας κάνει αντικοινωνικούς. Δηλώνουμε υποστηρικτές των κατατρεγμένων Κούρδων, αλλά δεν θέλουμε να τους δούμε εγκατεστημένους στη γειτονιά μας. Φαίνεται ότι αυτό που γενικόλογα ονομάζουμε “πρόβλημα ταυτότητας” στη σημερινή Ελλάδα είναι μια διάσταση ανάμεσα στον τρόπο ζωής και τις ιδέες μας.

Στ) Τα κρούσματα αθλητών που έχουν κάνει χρήση αναβολικών, πολλαπλασιάζονται στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι σαφές ότι, αν δεν έχει πεθάνει τελείως, ο ευγενής ανταγωνισμός που αποτελούσε την πεμπτούσια του αθλητικού ιδεώδους κινδυνεύει. (Κ. Τσουκαλάς, ΤΟ ΒΗΜΑ)

Ζ) Όπου απουσιάζει ο ανταγωνισμός, ο άνθρωπος δεν πλουτίζει τα εφόδιά του. Σε παλαιές εποχές απουσίαζε ο ανταγωνισμός. Άρα, ο άνθρωπος σε παλιές εποχές δεν πλούτιζε τα εφόδιά του. (Άσκηση Πανελλαδικών Εξετάσεων 2004)

	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ	ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ	ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΣ
A			
B			
Γ			
Δ			
Ε			
Στ			
Ζ			

A.3.Είδη συλλογισμού ως προς το είδος των προτάσεων

ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ (ως προς το είδος των προτάσεων)		
	Τι είναι;	Ένα παράδειγμα
1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΟΣ	Οι προκείμενες είναι κατηγορικές προτάσεις, δηλ. περιέχουν κατηγορημα (ρήμα + αντικείμενο ή κατηγορούμενο)	<ul style="list-style-type: none"> Τα μέρη του λόγου είναι λέξεις. Το ουσιαστικό είναι μέρος του λόγου. Άρα, το ουσιαστικό είναι λέξη.

2. ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΣ	Η μία ή και οι δύο προκείμενες είναι υποθετικές.	<ul style="list-style-type: none"> • Αν ο πολίτης δε συμμετέχει στα κοινά, η εξουσία μπορεί να αυθαιρετεί. • Σήμερα οι πολίτες αδιαφορούν για τα κοινά. • Άρα, σήμερα η εξουσία μπορεί να αυθαιρετεί.
3. ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΣ	Η μία προκείμενη είναι διαζευκτική.	<p>Ένας συλλογισμός μπορεί να είναι παραγωγικός ή επαγωγικός ή αναλογικός.</p> <p>Ο συγκεκριμένος συλλογισμός του κειμένου δεν είναι ούτε επαγωγικός, ούτε αναλογικός.</p> <p>Επομένως, αυτός ο συλλογισμός είναι παραγωγικός.</p>

A.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ

ΟΡΘΟΤΗΤΑ = **ΑΛΗΘΕΙΑ** + **ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ**

Ι. Ένα επιχείρημα είναι ορθό, όταν έχει :

Αλήθεια Οι προκείμενες **ισχύουν** και ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

εγκυρότητα Το συμπέρασμα εξάγεται λογικά από τις προκείμενες.

Ορθότητα Το επιχείρημα έχει αλήθεια **και** εγκυρότητα.

Π.χ. **Προκείμενες** Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί.

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ είναι άνθρωπος.

Συμπέρασμα Επομένως ο πρόεδρος των ΗΠΑ είναι θνητός.

Το προηγούμενο επιχείρημα είναι **αληθές**, εφόσον οι προκείμενες ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Επιπλέον το συμπέρασμα απορρέει λογικά από τις

προκείμενες και επομένως το επιχείρημα είναι **έγκυρο**. Εφόσον είναι **και αληθές και έγκυρο**, είναι και **ορθό**.

II. Προσέχουμε κατά την αξιολόγηση :

A. Ένα επιχείρημα χαρακτηρίζεται ως ορθό, όταν είναι **και αληθές και έγκυρο**. Αν απουσιάζει **ένας από τους δύο** όρους (αλήθεια ή εγκυρότητα) τότε **δεν** είναι ορθό.

Στο επόμενο παράδειγμα οι προκείμενες ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και αποτελούν γενικά αποδεκτές αλήθειες. Ωστόσο το συμπέρασμα είναι αυθαίρετο, αφού δεν προκύπτει λογικά από τις προκείμενες. Επομένως το επιχείρημα **δεν έχει εγκυρότητα**. Επομένως, **δεν είναι ορθό**.

Προκείμενες Στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει καταργηθεί η ποινή θανατική Η Ελλάδα ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Συμπέρασμα **Επομένως** η Ελλάδα πρέπει να επαναφέρει τη θανατική ποινή.

B. Για να είναι οι προκείμενες αληθείς πρέπει να αποτελούν **αντικειμενικά δεδομένα**, δηλαδή **καθολικά αποδεκτές αλήθειες** (π.χ. η γη γυρίζει) και όχι υποκειμενικές κρίσεις και γνώμες (π.χ. η παγκοσμιοποίηση είναι καταστροφή για τους λαούς).

Προκείμενες Όσοι δεν εργάζονται είναι τεμπέληδες.
Ο γείτονας μου δεν εργάζεται.

Συμπέρασμα **Άρα**, ο γείτονας μου είναι τεμπέλης.

Στο προηγούμενο επιχείρημα η πρώτη προκείμενη «Όσοι δεν εργάζονται είναι τεμπέληδες», αποτελεί **αυθαίρετη προσωπική γνώμη** και όχι αντικειμενικό δεδομένο, αφού η απουσία εργασίας δεν οφείλεται οπωσδήποτε σε τεμπελιά, αλλά πιθανόν στην ανεργία ή σε οικογενειακούς ή προσωπικούς λόγους, όπως η υγεία. Στηριγμένοι επομένως σε μια αυθαίρετη υποκειμενική γνώμη θα καταλήξουμε σε ένα αυθαίρετο συμπέρασμα ή σε ένα συμπέρασμα χωρίς καθολική ισχύ. Το επιχείρημα επομένως παρόλο που είναι έγκυρο, **δεν είναι ορθό**, εφόσον **η πρώτη προκείμενη δεν είναι (αντικειμενικά) αληθής**.

III. Αξιολόγηση επαγωγικού συλλογισμού

Στην αξιολόγηση του επαγωγικού συλλογισμού πρέπει να προσέχουμε αν η **επαγωγή** είναι **τέλεια**, οπότε το συμπέρασμα είναι βέβαιο, ή **ατελής**, οπότε το συμπέρασμα έχει **πιθανολογικό** χαρακτήρα, γιατί οδηγούμαστε σ' αυτό με λογικό άλμα. Στον επαγωγικό συλλογισμό, το συμπέρασμα συνήθως είναι **πιθανό**, καθώς θεωρούμε ότι αυτό που ισχύει για κάποιο μέρος, θα ισχύει και για το σύνολο, δηλαδή και για τα υπόλοιπα μέρη του συνόλου.

Τα είδη / οι μορφές του επαγωγικού συλλογισμού	
1. Γενίκευση	Στην περίπτωση αυτή ελέγχουμε αν η γενίκευση είναι επιτρεπτή και ασφαλής ή αν είναι βεβιασμένη και επισφαλής.
2. Αίτιο – αποτέλεσμα	Ελέγχουμε αν υπάρχει λογική - και όχι απλώς χρονολογική - σχέση ανάμεσα στο αίτιο και το αποτέλεσμα. Προσέχουμε επίσης μήπως μια ειδικότερη αιτία παρουσιάζεται ως κύρια και μοναδική (υπεραπλούστευση της σχέσης αιτίου – αποτελέσματος). Τέλος, εξετάζουμε αν η αιτία είναι αναγκαία και επαρκής για να προκληθεί το αποτέλεσμα.
3. Αναλογία	Στην αναλογία ελέγχουμε αν οι ομοιότητες που προβάλλονται είναι σχετικές με το θέμα και επαρκείς.

Παραδείγματα αξιολόγησης συλλογισμών

1. Ο Γιάννης είναι πολύ ευγενικός. Ο Γιάννης είναι Έλληνας. Άρα, **όλοι** οι Έλληνες είναι πολύ ευγενικοί.

Αξιολόγηση: Επαγωγικός συλλογισμός **με γενίκευση, ατελής** επαγωγή (η γενίκευση είναι βεβιασμένη και μας οδηγεί με λογικό άλμα σε συμπέρασμα μη ασφαλές).

2. Στη χώρα α παρατηρούνται συχνά χαμηλές θερμοκρασίες. Στη χώρα β παρατηρούνται συχνά χαμηλές θερμοκρασίες. Στη χώρα γ παρατηρούνται συχνά χαμηλές θερμοκρασίες. Οι χώρες α, β, γ, ... είναι οι χώρες της Σκανδιναβικής χερσονήσου. Άρα, στις χώρες της Σκανδιναβικής χερσονήσου παρατηρούνται συχνά χαμηλές θερμοκρασίες.

Αξιολόγηση: Επαγωγικός συλλογισμός **με γενίκευση, τέλεια** επαγωγή (η γενίκευση μας οδηγεί σε ασφαλές συμπέρασμα).

3. Όλα τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας οφείλονται αποκλειστικά στη χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας.

Αξιολόγηση: Επαγωγικός συλλογισμός με **αίτιο και αποτέλεσμα, ατελής** επαγωγή. Μια ειδικότερη αιτία, η χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας, παρουσιάζεται ως η κύρια και μοναδική αιτία όλων των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας (υπεραπλούστευση της σχέσης αιτίου- αποτελέσματος).

4. Η χρήση ναρκωτικών οδηγεί στο θάνατο.

Αξιολόγηση: Επαγωγικός συλλογισμός με **αίτιο και αποτέλεσμα, ατελής** επαγωγή. Στο παράδειγμα, η αιτία (η χρήση ναρκωτικών) είναι δυνατό να οδηγήσει

στο θάνατο (επαρκής αιτία), αλλά αυτό δεν είναι βέβαιο (μη αναγκαία αιτία για την πρόκληση του αποτελέσματος).

Από τη θεωρία στην πράξη

Άσκηση 5 Να αξιολογήσετε τα παρακάτω επιχειρήματα ως προς την ορθότητα.

A) Οι Έλληνες είναι φιλόξενοι άνθρωποι

Ο Χ είναι Έλληνας.

Άρα, ο Χ είναι φιλόξενος άνθρωπος

B) Ο σωφρονισμός του παραβάτη προϋποθέτει τη φυσική του ύπαρξη.

Η θανατική ποινή καταστρέφει τη φυσική ύπαρξη του παραβάτη.

Επομένως η θανατική ποινή αποκλείει την πιθανότητα σωφρονισμού του παραβάτη.

Γ) Η πνευματική εργασία είναι ανώτερη από τη χειρωνακτική.

Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ανήκει στην πνευματική εργασία και του ξυλουργού στη χειρωνακτική.

Επομένως το επάγγελμα του εκπαιδευτικού είναι ανώτερο από αυτό του ξυλουργού.

Δ) Οι έφηβοι που ασχολούνται με τον πρωταθλητισμό αφιερώνουν αρκετό χρόνο για προπόνηση.

Το χρόνο αυτό οι νέοι θα μπορούσαν να τον αξιοποιήσουν διαβάζοντας για το σχολείο και τις εξετάσεις.

Επομένως οι νέοι δεν πρέπει να ασχολούνται με τον αθλητισμό.

Ε) Τα μέρη του λόγου είναι λέξεις.

Το ουσιαστικό είναι μέρος του λόγου.

Άρα, το ουσιαστικό είναι λέξη.

	ΑΛΗΘΕΙΑ	ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ	ΟΡΘΟΤΗΤΑ
A			
B			
Γ			
Δ			
E			

B. Επίκληση στο συναίσθημα

Ο πομπός επιδιώκει σε ορισμένες περιπτώσεις που η λογική κρίνεται ανεπαρκής, να διεγείρει στην ψυχή του δέκτη κάποια επιθυμητά συναισθήματα, όπως **φόβο, ανησυχία, ενθουσιασμό, προσδοκία, αισιοδοξία, μίσος, συμπάθεια, χαρά, ενοχή, ντροπή κ.λπ.** που θα τον **παροτρύνουν** σε μια ενέργεια ή θα τον **αποθαρρύνουν** από μια άλλη.

Μέσα επίκλησης στο συναίσθημα

9. Περιγραφή
10. Αφήγηση
11. Χιούμορ
12. Ειρωνεία
13. Ποιητική γλώσσα
14. Ρητορικά ερωτήματα

Πίνακας όπως κ.ν. σελ 78

1. Περιγραφή ή αφήγηση : Η περιγραφή και η αφήγηση κινητοποιούν τη φαντασία του δέκτη και διεγείρουν συναισθήματα θετικά (ενθουσιασμός, ευχαρίστηση κ.λπ.) ή αρνητικά (αποστροφή, απέχθεια, δυσαρέσκεια, αγανάκτηση, οργή κ.λπ.).

Π.χ.

Ο πολιτικός περιγράφει παραστατικά την έκταση, τον παλμό και τη συμμετοχή μιας πολιτικής συγκέντρωσης του κόμματος του, για να προκαλέσει ενθουσιασμό και αυτοπεποίθηση στους οπαδούς του, ανησυχία και ανασφάλεια στους πολιτικούς αντιπάλους.

2. Χιούμορ : Το χιούμορ (πνευματώδης αστεϊσμός) δημιουργεί ευχάριστη ατμόσφαιρα, κεντρίζει την προσοχή και καθιστά το ακροατήριο ευνοϊκό προς τον ομιλητή.

Π.χ.

Ο καθηγητής στην τάξη αντιμετωπίζει με χιούμορ μια μικρή «παρεκτροπή» κάποιου μαθητή, για να εκτονώσει την ένταση και να εξασφαλίσει θετικό κλίμα.

3. Ειρωνεία : Η ειρωνική αντιμετώπιση – όταν είναι διακριτική, «λεπτή» και δεν ενοχλεί- συμβάλλει στην υποτίμηση του αντιπάλου. Επειδή ο δέκτης έχει την τάση να συμερίζεται την περιπαιχτική διάθεση, χωρίς να το αντιλαμβάνεται συμερίζεται και την άποψη που εκφράζει.

Π.χ.

Ο πολιτικός της αντιπολίτευσης αναφέρεται περιπαιχτικά στο «τεράστιο

έργο της κυβέρνησης» και στην «εμπειρία των στελεχών της» για να αποκαλύψει την απουσία έργου και την απειρία. Το κοινό γελά, επιδοκιμάζει τη σκωπτική διάθεση του ομιλητή και τον υπαινιγμό του.

4. Ποιητική γλώσσα : Ο ποιητικός λόγος με τα πολλά σχήματα (μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες κ.λπ.) είναι συγκινησιακά φορτισμένος λόγος.

Π.χ.

Σε εθνική εορτή ο ομιλητής χρησιμοποιεί ποιητικές εκφράσεις για να διεγείρει την περηφάνια και το θαυμασμό για τα ηρωικά κατορθώματα των προγόνων. «Αισθάνομαι τον εαυτόν μου ισχνόφωνον, προκειμένου να εκφράσω από της θέσεως αυτής τον δίκαιον εθνικόν έπαινον προς τους τιμίους συμπολίτας μας, οι οποίοι έδωσαν το δυναμικόν «παρόν» εις το προσκλητήριο της Ελευθερίας και του αγνού Πατριωτισμού».

5. Ρητορικά ερωτήματα : Οι ρητορικές ερωτήσεις επιδιώκουν να αφυπνίσουν και να ταρακουνήσουν το δέκτη από τον εφησυχασμό του, καθώς διεγείρουν το ενδιαφέρον του και τον δεσμεύουν να συμφωνήσει, εφόσον οι απαντήσεις είναι δεδομένες.

Π.χ.

Ο αρθρογράφος με ρητορικές ερωτήσεις προσπαθεί να αφυπνίσει τον εφησυχασμένο και ανυποψίαστο αναγνώστη, διεγείροντας συναισθήματα ανησυχίας και φόβου για τους πιθανούς κινδύνους της ανεξέλεγκτης επιστημονικής ανάπτυξης στον τομέα της Γενετικής : «Ποιος θα καθορίσει πού αρχίζουν και πού τελειώνουν τα όρια της ανθρώπινης παρεμβάσεως στο έργο της Φύσης; Αν αύριο τροποποιήσουμε το γονίδιο της νόσου Αλτσχάιμερ, γιατί μεθαύριο δε θα παρέμβουμε στο γονίδιο του ύψους, του χρώματος των ματιών ή της (ό,τι κι αν σημαίνει αυτό) ευφυίας, ζωντανεύοντας τους χειρότερους εφιάλτες που νομίζαμε ότι είχαμε οριστικά ξεορκίσει;» (από την Καθημερινή)

Γ. Επίκληση στο ήθος

Γ. 1. Επίκληση στο ήθος του πομπού

Η πειστικότητα των απόψεων του πομπού δεν εξαρτάται μόνο από τη σχέση τους με την αλήθεια και την πραγματικότητα, αλλά και από την εντύπωση που θα προξενήσει στο δέκτη ο ίδιος ως προσωπικότητα. Για αυτό το λόγο πολλές φορές ο πομπός αυτοπροβάλλεται θετικά, παρουσιάζει δηλαδή τον εαυτό του ως **συνεπή, καλοπροαίρετο, σοβαρό και υπεύθυνο**, ώστε να ενισχύσει την αξιοπιστία των απόψεων του. Το κοινό πιστεύει πιο εύκολα αυτούς που εμπιστεύεται –πολλές φορές μάλιστα άκριτα- ενώ είναι καχύποπτο και δύσπιστο απέναντι σε όσους θεωρεί αναξιόπιστους.

Παράδειγμα

Εγώ λοιπόν πρώτα, αν και δε μου απέμεινε μεγάλη περιουσία εξαιτίας των συμφορών του πατέρα μου και της πόλης, πάντρεψα τις δύο αδερφές μου, αφού έδωσα στην καθεμιά τους προίκα. Με τον αδερφό μου έτσι μοίρασα την πατρική πε-

ριουσία, ώστε εκείνος να ομολογεί ότι έχει περισσότερα από μένα από την πατρική περιουσία. Και σε σχέση με όλους τους άλλους έχω ζήσει έτσι, ώστε να μην έχω δώσει καμιά αφορμή παραπόνου εναντίον μου ποτέ ως τώρα, ούτε σε έναν από τους συμπολίτες. (απόσπασμα από τον «Υπέρ Μαντιθέου» λόγο του Λυσία)

Ο ομιλητής αναφέρει τη στάση του σε πλευρές της ιδιωτικής του ζωής που αποδεικνύουν το ήθος του (ανιδιοτελής, αφιλοχήματος, υπεύθυνος φιλήσυχος, καλός οικογενειάρχης.

Μέσα επίκλησης στο ήθος του πομπού

- **Αυτοπροβολή** : θετικοί χαρακτηρισμοί με συχνή χρήση α ενικού προσώπου.
- Αναφορά σε **ενέργειες** ή **συμπεριφορές** του στην ιδιωτική ή δημόσια ζωή που αποδεικνύουν και προβάλλουν το ήθος του.
- Προβολή της **προσωπικότητας** του και των αρχών ή της ιδεολογίας του.
- Αξιόπιστος λόγος.

Περιπτώσεις κατάχρησης της επίκλησης στο ήθος του πομπού

Η αυτοπροβολή, όταν υπερβαίνει κάποια όρια, αποκαλύπτει τις προθέσεις του πομπού και αναδεικνύει σκοπιμότητα. Ο πομπός τότε χάνει την αξιοπιστία του και ο δέκτης γίνεται καχύποπτος και δύσπιστος.

Γ.2. Επίκληση στο ήθος του δέκτη

Ο πομπός (ομιλητής, αρθρογράφος κ.λπ.) επιχειρεί **να κεντρίσει τη φιλοτιμία του δέκτη** και να τον κάνει **να αισθανθεί την ευθύνη που έχει** απέναντι σε όσα του προβάλλονται, ώστε να προβεί τελικά σε κατάλληλες συμπεριφορές και ενέργειες.

Παράδειγμα

Μην επιτρέψετε να σας εξανδραποδίσουν. Διατηρήστε, μέσα στους ζοφερούς και άρρωστους καιρούς, άγρυπνη και ανυπότακτη τη σκέψη σας, περιφρουρήστε την άγια υγεία και ρωμαλεότητα της ψυχής σας, κρατήστε στητό και αγέρωχο το ωραίο ανάστημά σας. (Αριστ. Μάνεσης, "Συνταγματική Θεωρία και Πράξη")

Μέσα επίκλησης στο ήθος του δέκτη

Άμεσος ή έμμεσος αξιολογικός χαρακτηρισμός, ο οποίος τονίζει τις αρετές της προσωπικότητας του δέκτη επιδιώκοντας να τον ωθήσει να προσπαθήσει να τις αποδείξει με τη στάση του.

Π.χ. Ο **δημοκρατικός πολίτης** θα συμφωνούσε μαζί μου ότι ...

Π.χ. Το σημαντικό είναι να **διατηρήσετε τις αρχές** σας και να μην **ενδώσετε...**

Επισήμανση : Αυτός ο τρόπος πειθούς συνδέεται άμεσα και με την επίκληση στο συναίσθημα, αφού ο πομπός προσπαθεί να διεγείρει στο δέκτη θετικά συ-

ναισθήματα για τον εαυτό του και να κεντρίσει τη φιλοτιμία του.

Γ.3. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Κάποιες φορές που ο πομπός βρίσκεται σε αδυναμία να στηρίξει με επιχειρήματα τις απόψεις του ή να ανασκευάσει τεκμηριωμένα τις απόψεις του αντιπάλου, **προσπαθεί να μειώσει ηθικά τον αντίπαλο**, ώστε να εξουδετερώσει την πειστικότητα των επιχειρημάτων του. Για αυτό καταφεύγει σε αρνητικούς χαρακτηρισμούς που αναφέρονται στην προσωπική ή δημόσια ζωή του αντιπάλου. Προσπαθεί δηλαδή να παρουσιάσει τον αντίπαλο ως **κακοπροαίρετο, ανεύθυνο, ανειλικρινή, ασυνεπή και τελικά αναξιόπιστο**.

Παράδειγμα

Η κυβέρνηση και ο ίδιος ο Πρωθυπουργός είναι πλέον αναξιόπιστοι. Άλλα υποστήριζαν ως αντιπολίτευση και άλλα πράττουν ως κυβέρνηση. Ξέχασαν γρήγορα τις υποσχέσεις που αφειδώς έδιναν και με την πολιτική τους οδηγούν τον τόπο σε αδιέξοδο. Οι προγραμματικές τους διακηρύξεις ήταν «τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα». (απόσπασμα από πολιτική ομιλία)

Ο πομπός - που μάλλον ανήκει στο χώρο της αντιπολίτευσης - επιτίθεται με αρνητικούς χαρακτηρισμούς στην αξιοπιστία των ανθρώπων του κυβερνώντος κόμματος, τονίζει την ασυνέπεια («Άλλα υποστήριζαν ως αντιπολίτευση και άλλα πράττουν ως κυβέρνηση»), την ανευθυνότητα («οδηγούν τον τόπο σε αδιέξοδο») και την ανειλικρίνεια («τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα»).

Μέσα επίθεσης στο ήθος του αντιπάλου

Αρνητική κριτική στο χαρακτήρα και τη ζωή του αντιπάλου.

Περιπτώσεις κατάχρησης : αθέμιτη επίθεση στην ιδιωτική ζωή

Όταν η επίθεση στο χαρακτήρα και τη ζωή του αντιπάλου καταλήγει σε **λασπολογία, συκοφαντία** και αποβλέπει στη **δυσφήμιση**, αποκαλύπτει την αδυναμία του πομπού να στηρίξει τις απόψεις του με λογικό τρόπο και την κακοπροαίρετη διάθεσή του.

Γ.4. Επίκληση στην αυθεντία

Πολύ συχνά στο λόγο συναντάμε αναφορές σε γνώμες και ρήσεις σημαντικών προσώπων από το χώρο της επιστήμης, της διανόησης και του πολιτισμού που χρησιμοποιούνται ως ενίσχυση των απόψεων του πομπού. Αρκετά συχνά μάλιστα πρόκειται για λόγια αρχαίων σοφών. Η αναφορά σε τέτοια πρόσωπα που αποτελούν αυθεντίες στο χώρο τους και έχουν καθολική αναγνώριση, δηλώνει την ευρυσέβεια του πομπού και παράλληλα καθιστά δυσχερή τη θέση του δέκτη. Και αυτό γιατί «αν τολμήσει να αμφιβάλλει, βρίσκεται μπροστά στην ανυπέρβλητη δυσκολία να αμφισβητήσει μόνος εκφοβιστικές στο μέγεθος τους διάνοιες ή την ίδια την Επιστήμη» (Α. Φραγκουδάκη, Έκθεση Έκφραση για τη Γ Λυκείου, ΟΕΔΒ)

Παράδειγμα

Και θυμίστε της ότι ο Περικλής είχε πει στον "Επιτάφιο": όποιος αδιαφορεί

για τα πολιτικά πράγματα του τόπου του είναι, όχι φιλήσυχος, αλλ' άχρηστος, "αχρείος" πολίτης. Και μη ξεχνάτε, στις σημερινές δύσκολες για την Πατρίδα μας και το Λαό μας περιστάσεις, τα λόγια του ποιητή -και θέλω μ' αυτά να σας αποχαιρετήσω: «θέλει αρετή και τόλμη η ελευθερία». (Αρ. Μάνεσης)

Μέσα επίκλησης στην αυθεντία

- λ **Γνώμες** ειδικών /επιστημόνων
- λ **Απόψεις** ανθρώπων των γραμμάτων και του πολιτισμού
- λ **Ρήσεις** αρχαίων σοφών
- λ Γνωμικά , αποφθέγματα

Περιπτώσεις κατάχρησης της επίκλησης στην αυθεντία

1. Προσπάθεια υποκατάστασης επιχειρημάτων με συνεχείς αναφορές σε απόψεις και λόγια σοφών.

Η τακτική αυτή δηλώνει αδυναμία προσωπικής επιχειρηματολογίας, προσπάθεια εντυπωσιασμού και δέσμευσης του δέκτη, εφόσον το μέγεθος της αυθεντίας λειτουργεί εκφοβιστικά πάνω στην κρίση του.

2. Αναφορά σε πρόσωπο που είναι αυθεντία σε θέμα διαφορετικό από αυτό για το οποίο χρησιμοποιείται.

Ο δέκτης αδυνατεί να διακρίνει τη διαφορά, εξαπατάται και λαμβάνει τις απόψεις αυτές ως απόψεις ειδικού πάνω στο θέμα.

Από τη θεωρία στην πράξη

Άσκηση στους τρόπους πειθούς

Άσκηση 6 Να διακρίνετε τους τρόπους και τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιούνται στα παρακάτω αποσπάσματα.

A) Η αβεβαιότητα μας για το δικαίωμα που έχουμε να σκοτώνουμε πηγάζει από το γεγονός ότι όλοι είμαστε δικαστές και διάδικοι. Χωρίς απόλυτη αθωότητα δεν υπάρχει απόλυτη κρίση. Όλοι έχουμε διαπράξει το κακό στη ζωή μας ακόμη κι αν αυτό το κακό δεν ενέπιπτε στη δικαιοδοσία του νόμου. (Αλμπερτ Καμύ)

B) Αυτά τα δύο θετικά στοιχεία δεν είναι αρκετά για να εξηγήσουν τη μανία των Ελλήνων να έχουν και να μιλούν στα κινητά τους. Όπου και να σταθείτε, στα πιο απίθανα μέρη, κάποιος κινητό θα χτυπήσει: στο πεζοδρόμιο, στο καφενείο, στον κινηματογράφο, στην αίθουσα διδασκαλίας, στο αυτοκίνητο, στα συμβούλια, στα λεωφορεία, στην εκκλησία (αν και δεν πάω συχνά), στο δικαστήριο, παντού. Οι Έλληνες μιλούν στο κινητό τους πάντα, όταν τρώνε, όταν οδηγούν, όταν κολυμπάνε, όταν περπατάνε... Μου έχει τύχει να δω οδηγό μοτοσικλέτας με το ένα χέρι στο τιμόνι και στο άλλο τσιγάρο και κινητό! Πώς τα κατάφερε ο άτιμος; (Θ. Λιανός, ΤΟ ΒΗΜΑ)

Γ) Αυτό που συνέβη στην Κύπρο είναι ένα τεκμήριο της προχωρημένης ανευθυνότητας των κυρίαρχων του κόσμου μας. Άφησαν το ξίφος του Αττίλα να μπηχτεί στην καρδιά ενός ολιγάριθμου λαού. Και εκεί μένει. Και οι μεγάλοι σιωπούν και αδρανούν και ολιγωρούν. Εκεί που έπρεπε να πέσει ακαριαία η ρομφαία της δικαιοσύνης. Για την αποκατάσταση της ηθικής τάξεως. Κι ωστόσο, ενδιαφέρονται για την τάξη- για την τάξη όμως του τρόμου και διά του τρόμου. Τώρα είναι δυνατή η τάξη μόνο με την τρομοκρατία της ισχύος. Αλλά ιδού η έκπτωση του κόσμου μας, της οποίας μαρτυρία και μαρτύριο είναι η Κύπρος. (Χρίστος Μαλεβίτσης, «Επιστροφή από την Κύπρο»)

Δ) Η υπεροχή του οπτικού σήματος απέναντι στο γλωσσικό γίνεται ολοένα εμφανέστερη και τείνει να επιβληθεί σε όλους τους τομείς. Το “Απαγορεύεται το κάπνισμα” ή “η διέλευση” δηλώνεται σχεδόν παντού με το γνωστό κόκκινο κύκλο και την εικόνα του τσιγάρου στην πρώτη περίπτωση ή με το ανάλογο οδικό σήμα στη δεύτερη. Στις βρύσες του νερού παλαιότερα υπήρχε η γλωσσική δήλωση “ζεστό” - “κρύο” (στη γλώσσα της χώρας κατασκευής), στη συνέχεια περιορίστηκε στην αναγραφή του αρχικού γράμματος. Τώρα πια αντικαταστάθηκε από το χρώμα: κόκκινο για το ζεστό, γαλάζιο για το κρύο. Και το πιο ισχυρό χτύπημα της εικόνας αποτελούν η τηλεόραση και τα βίντεο.

Ε) “Μεγαλύτερο βήμα από τη διάσπαση του ατόμου ή την πρώτη επανδρωμένη πτήση στη Σελήνη” χαρακτηρίστηκε από έναν παγκοσμίου κύρους Αμερικανό επιστήμονα το μέγα επίτευγμα διεθνούς ερευνητικής ομάδος, που ανακοινώθηκε επισήμως χθες: Η πλήρης αποκωδικοποίηση, για πρώτη φορά στην ιστορία της Επιστήμης, του γενετικού υλικού ενός ανθρωπίνου ζεύγους χρωμοσωμάτων. (από αρ-

θρο, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

Στ) Παρά τις διεθνείς αποφάσεις και την απήχηση του ζητήματος στα μέσα ενημέρωσης, το πρόβλημα της πείνας -αυτή η μελανή κηλίδα στη συνείδηση της ανθρωπότητας- εξακολουθεί να υφίσταται και μάλιστα σε ορισμένες περιοχές να επιδεινώνεται. Οι αριθμοί είναι εύγλωττοι: ο αριθμός των ατόμων που υποσιτίζονται φτάνει τα 777 εκατομμύρια στις αναπτυσσόμενες χώρες, τα 27 εκατομμύρια στις χώρες που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο και τα 11 εκατομμύρια στις ανεπτυγμένες χώρες. (JACQUES DIOUF, LE-MONDE DIPLOMATIQUE)

Ζ) Η δημιουργία νέων πανεπιστημίων και τμημάτων δεν φαίνεται σαν μια αυθαίρετη αντικοινωνική ενέργεια, αφού ξεκινά από το ακόλουθο αυτονόητο: Σύμφωνα μ' αυτό, τα πανεπιστήμια προάγουν, όχι μόνο την παιδεία, αλλά και την επιστημονική και κοινωνική πρόοδο, όντας μοχλός τεχνολογικής-οικονομικής ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού της χώρας, ιδιαίτερα μάλιστα των ακριτικών περιοχών. Άλλωστε οι προσπάθειες για κάποια στοιχειώδη αντιστοιχία μεταξύ των αναγκών της αγοράς και της προσφοράς σε κατευθύνσεις σπουδών δεν επιτρέπεται να περιορίζουν το δικαίωμα στην εκπαίδευση. (Σ. Χιωτάκης)

Η) Μέσα όμως σ' αυτό το μεταβατικό και ρευστό τοπίο λάμπει η ελπίδα ότι ο άνθρωπος θα τιθασεύσει τον εαυτό του και θα χρησιμοποιήσει τη νέα γνώση για να ζεσταθεί και όχι να αυτοπυρποληθεί. Αυτή η ελπίδα ξεπηδά μέσα από τις άπειρες προσπάθειες ερευνητών και στοχαστών, διανοουμένων και απλών πολιτών που βλέπουν μίαν άλλη κοινωνία να αναδύεται τελικά και να υπερνικά κάθε «προκρούστεια» προσπάθεια. (Στ. Αλαχιώτης, από τον ημερήσιο Τύπο)

Θ) Ρύπανση, φυτοφάρμακα, σκουπίδια, λύματα του πολιτισμού μας,, φωτιές, επεμβάσεις,, παραγωγικές δραστηριότητα, ξοδεύουν το κεφάλαιο της φύσης. Απογυμνώνουν το περιβάλλον, αφαιρούν συνεχώς, περιορίζουν εν τέλει τη ζωή μας. Την ασχημαίνουν, την κάνουν ολοένα και πιο γκρίζα, περισσότερο θολή. Αφαιρούν το χρώμα, το φως, τη ζεστασιά, τη χαρά, καθιστούν τη ζωή ψυχρή και ανάποδη. Και ο άνθρωπος χάνει συνεχώς, κλείνεται ολοένα και περισσότερο, αυτοπεριορίζεται για να κλειστεί τέλος στο μυστικοπαθή και σκοτεινό εσωτερικό του κόσμο, που τον τaráζει, τον μεταβάλλει, τον μετατρέπει σε ψυχολογικό ράκος. (Αντώνης Καρακούσης, από τον Ημερήσιο τύπο)

Ι) Θα έπρεπε, ακόμα, από εδώ και εμπρός οι άνθρωποι (μιλάω για τις πλούσιες χώρες) να δεχτούν ένα αξιοπρεπές αλλά λιτό βιοτικό επίπεδο και να παραιτηθούν από την ιδέα ότι ο κεντρικός στόχος της ζωής τους είναι να αυξάνεται η κατανάλωσή τους κατά 2 με 3% το χρόνο. Για να το δεχτούν αυτό, θα έπρεπε κάτι άλλο να δίνει νόημα στη ζωή τους. Αυτό το άλλο είναι η ανάπτυξη των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων. (Κ. Καστοριάδης, απόσπασμα από το κείμενο των Πανελλαδικών εξετάσεων 2003)

	Λογική	Συναίσθημα	Ήθος αντιπάλου	Ήθος πομπού	Αυθεντία
A					
B					
Γ					
Δ					
Ε					
Σ					
τ					
Ζ					
Η					
Θ					
Ι					

II. ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

A. Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΛΟΓΟ

Ο πολιτικός λόγος, περισσότερο από άλλες μορφές γλωσσικής επικοινωνίας, αποσκοπεί στο να οδηγήσει σε πράξη: στο να ψηφίσει ο πολίτης αυτό ή εκείνο το κόμμα που θα κυβερνήσει τη χώρα ή θα αποτελεί τη φωνή του στο Κοινοβούλιο. Οι μορφές που παίρνει είναι δύο: η **θεμιτή στρατηγική** της πειθούς και η **αθέμιτη στρατηγική** της προπαγάνδας.

A.1. Η στρατηγική της πειθούς χρησιμοποιεί τους εξής τρόπους και μέσα :

A. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ		
	Τι είναι;	Ένα παράδειγμα
1. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ	Συλλογισμοί που τεκμηριώνουν την ορθότητα πολιτικών απόψεων.	
1. ΤΕΚΜΗΡΙΑ	Στατιστικά στοιχεία, γεγονότα, παραδείγματα, γενικές αλήθειες, αυθεντία.	
B. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ		
1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ Ή ΑΦΗΓΗΣΗ		Ο πολιτικός της αντιπολίτευσης περιγράφει με μελανά χρώματα την εικόνα της οικονομίας της χώρας για να διεγείρει την ανησυχία και την ανασφάλεια των πολιτών.
2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ Ή ΑΦΗΓΗΣΗ	Ο πολιτικός με το χιούμορ προσπαθεί να κερδίσει την εύνοια του ακροατηρίου και να δημιουργήσει ευχάριστη ατμόσφαιρα. Με την ειρωνεία υποβαθμίζει τον αντίπαλο και τις ιδέες του.	«Θα συμφωνήσω με τον Υπουργό Οικονομικών. Πράγματι «το καλάθι της νοικοκυράς» είναι γεμάτο, είναι γεμάτο από... ακρίβεια!»
Γ. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ		
1. ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΟΥ ΗΘΟΥΣ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ	Ο πολιτικός με θετικούς χαρακτηρισμούς σε α' πρόσωπο προσπαθεί να κερδίσει την εμπιστοσύνη του κοινού προβάλλοντας την αξιοπιστία του, τη συνέπεια των λόγων και των έργων του, τους αγώνες του που αποδεικνύουν το δημοκρατικό του ήθος, την ανιδιοτέλεια του κλπ.	«Εμείς δεν αρνούμαστε όσα υποστηρίζαμε στο παρελθόν και δε θα απαρνηθούμε την πολιτική μας για να γίνουμε αρεστοί στους οικονομικά ισχυρούς»

2. ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ	Αρνητικοί χαρακτηρισμοί για τον αντίπαλο με στόχο τη μείωση της αξιοπιστίας του.	. Ο αντιπολιτευτικός λόγος συνήθως τονίζει τη μεταβολή των απόψεων ενός κόμματος κατά τη μετάβαση του από την αντιπολίτευση στην κυβέρνηση. Έτσι προβάλλει την αναξιοπιστία και την ασυνέπεια του.
-----------------------------------	--	--

Όταν ο πολιτικός λόγος αποσκοπεί στη χειραγώγηση του πολίτη παραπλανώντας ή εκφοβίζοντας ή προκαλώντας συναισθήματα μίσους και φανατισμού τότε μιλάμε για **προπαγάνδα**.

A.2. Η στρατηγική της προπαγάνδας χρησιμοποιεί τα εξής μέσα :

ΜΕΣΑ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑΣ		
	Τι είναι;	Ένα παράδειγμα
1. ΚΙΝΔΥΝΟΛΟΓΙΑ	Ο πολιτικός επιδιώκει την πρόκληση φόβου επινοώντας και περιγράφοντας δήθεν επερχόμενους κινδύνους, τους οποίους καλείται να αποτρέψει ο πολίτης, ψηφίζοντας συγκεκριμένο κόμμα.	«Οι τρομοκράτες καραδοκούν! Εμποδίστε τους ψηφίζοντας τον πρόεδρο Χ, τον μόνο που μπορεί και θέλει να τους νικήσει»
2. ΧΡΗΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ ΜΕ ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΗΘΙΚΟ ΒΑΡΟΣ	Έννοιες όπως λαός, πατρίδα, έθνος, δημοκρατία, δικαιοσύνη χρησιμοποιούνται για να δώσουν ηθικό έρεισμα σε ατεκμηρίωτες απόψεις και ιδιοτελείς επιδιώξεις. Εξαιτίας της τεράστιας ηθικής τους διάστασης δυσκολεύουν την κριτική λειτουργία του δέκτη, αφού δίνουν την εντύπωση αταπόδεικτων αληθειών.	«Αυτό είναι το ύψιστο κατόρθωμα μιας ηρωικής νεολαίας, απ' αυτή θα ξεπηδήσει ο ελεύθερος άνθρωπος, μέτρο και κέντρο του κόσμου, ο άνθρωπος δημιουργός, ο άνθρωπος Θεός ». (Ράουσιγκ, « Συνομιλίες με τον Χίτλερ»)
3. ΑΛΛΟΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ	Πολλές φορές οι λέξεις χρησιμοποιούνται με διαφορετικό ή και αντίθετο περιεχόμενο από το πραγματικό. Το γεγονός αυτό προκαλεί σύγχυση στο δέκτη ο οποίος αδυνατεί να κατανοήσει τη διαφορά.	Π.χ. δικτάτορες και αυταρχικοί ηγέτες ανά τον κόσμο μιλούν στο όνομα της δημοκρατίας.
4. ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ	Υπερβολικά αρνητικοί χαρακτηρισμοί που συνιστούν προσωπική επίθεση στον πολι-	Π.χ. λασπολογία, συκοφαντία, δαιμονοποίηση του πολιτικού αντιπάλου, όπως

	τικό αντίπαλο.	ο παραλληλισμός του με τον Χίτλερ ή με άλλα αποκρουστικά πρόσωπα της παγκόσμιας ιστορίας.
--	----------------	---

Α.3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ	
1. Λεκτικός πληθωρισμός, πλεονασμοί, κατάχρηση συνωνύμων και επαναλήψεις λέξεων.	π.χ. «Η μεγαλειώδης, συγκλονιστική σημερινή σας συγκέντρωση είναι μήνυμα ελπίδας, μήνυμα αισιοδοξίας, μήνυμα νίκης για την αναγέννηση της Ελλάδας, για την αναγέννηση της Δημοκρατίας...»
2. Διατύπωση βεβαιωτική – θαυμαστική – δεοντολογική	π.χ. «Η Ενωμένη Ευρώπη θα αποτελέσει μέγα σταθμό στην παγκόσμια ιστορία της ειρήνης, της ελευθερίας και του πνεύματος».
3. Ρητορεία - έντονη συναισθηματική φόρτιση	Π.χ. «Έρχομαι απλός σημαιοφόρος νέων πολιτικών ιδεών και υπό την σημαία αυτήν καλώ πάντας, οίτινες εμπνέονται από τον ιερόν πόθον να αφιερώσωσι πάσας τας δυνάμεις της ψυχής και του σώματος...»
4. Ασάφεια και ακυρολεξία	π.χ. «Μπύρα AMSTEL, γιατί έτσι σας αρέσει!»

B. Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΛΟΓΟ

Ο επιστημονικός λόγος, επειδή στοχεύει στην αντικειμενική αλήθεια, δηλαδή αυτή που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση, αλλά εδραιώνεται από τους κανόνες του ορθού λόγου, δεν μπορεί παρά να **απευθύνεται στη λογική**. Πρόκειται για κείμενα που συντάσσονται από ειδικούς και έχουν στόχο να ερμηνεύσουν ή να περιγράψουν ή να πείσουν για ένα θέμα με βάση τη λογική.

B.1. Τρόποι / μέσα πειθούς στον επιστημονικό λόγο

Επίκληση στη λογική με

Επιχειρήματα : Λογικοί συλλογισμοί με βάση επιστημονική μεθοδολογία.

Τεκμήρια : Πορίσματα ερευνών, στατιστικά στοιχεία.

Αυθεντία : Παραπομπές σε απόψεις ειδικών, σε βιβλιογραφία.

B. 2. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Αντικειμενικότητα	Αποδίδεται η πραγματικότητα πιστά, χωρίς υποκειμενικές εκτιμήσεις.
2. Αποδεικτικότητα	Οι απόψεις στηρίζονται σε λογική επιχειρηματολογία.
3. Αυστηρά λογική οργάνωση	Παρουσιάζεται αρχικά η βασική θέση και ύστερα αναλύεται και αιτιολογείται.
4. Αναφορική λειτουργία γλώσσας	Κυριολεξία – δήλωση με στόχο το περιεχόμενο και όχι τον εντυπωσιασμό και τη συναισθηματική φόρτιση.
5. Ειδική ορολογία	Λεξιλόγιο που συνδέεται αποκλειστικά με τη συγκεκριμένη επιστήμη.
6. Παραπομπή σε βιβλιογραφία	Αναφορά σε βιβλία, έργα ή απόψεις άλλων ειδικών σχετικών με το συγκεκριμένο θέμα.

Γ. Η ΠΕΙΘΩ ΣΤΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Η διαφήμιση αποτελεί μορφή σκόπιμης επικοινωνίας με την οποία ο πομπός επιδιώκει με διάφορες τεχνικές **να δημιουργήσει στο δέκτη ευνοϊκή διάθεση για ένα προϊόν και να τον παρακινήσει να το αγοράσει**. Για να επιτύχει το διαφημιστικό μήνυμα το στόχο του και να είναι αποτελεσματικό, χρησιμοποιεί διάφορες **τεχνικές / μέσα πειθούς**.

Γ.1. ΜΕΣΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

	Τι είναι;	Ένα παράδειγμα
1. ΣΥΝΕΙΡΜΟ ΙΔΕΩΝ	Με κλισέ (στερεότυπα) δημιουργεί στη σκέψη του δέκτη	Π.χ. Τα τσιγάρα <i>Marlboro</i> έχουν συνδεθεί στη

	έναν ισχυρό συνειρμό (αυτόματη ανάκληση ιδεών και εικόνων) ανάμεσα στο προϊόν και σε ευχάριστες και θετικές εικόνες. Οι εικόνες αυτές που ανακαλούνται αυτόματα στη σκέψη του δέκτη τον προδιαθέτουν ευνοϊκά απέναντι στο προϊόν.	σκέψη μας με τον ανεξάρτητο, αρρενωπό καουμπόη και τις εικόνες της υγιεινής και ηρωικής ζωής της «Άγριας Δύσης» που παραπέμπουν στη γοητεία της περιπέτειας και της ανεξαρτησίας.
2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΙΔΙΟΤΗΤΩΝ ΕΝΟΣ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ	Παρουσιάζει αναλυτικά και τονίζει τα θετικά χαρακτηριστικά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Η τεχνική αυτή σπανίζει στις μέρες μας.	Π.χ. σε διαφημιστική καταχώριση διαβάζουμε : «Το νέο <i>HIACE</i> : με κινητήρες <i>EURO</i> στα 2500 κυβικά και ιπποδύναμη μέχρι και 117 άλογα. Με μονή ή δίφυλλη πίσω πόρτα και μακρύ ή κοντό σασί. Με χαμηλή κατανάλωση καυσίμου και χαμηλό κόστος χρήσης. Με στάνταρ <i>ABS</i> και αερόσακο οδηγού...»
3. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΘΕΝΤΙΑ	Επίκληση σε έναν ειδικό, επιστήμονα, δημοφιλές πρόσωπο (αθλητή, «αστέρι» του θεάματος, ηθοποιό, μουσικό κλπ). Το διαφημιστικό μήνυμα εκμεταλλεύεται το κύρος και τη δημοφιλία της αυθεντίας για να γίνει πιο εύκολα αποδεκτό.	Για παράδειγμα, όταν ο Ριβάλντο φοράει μια συγκεκριμένη μάρκα αθλητικά παπούτσια, το μήνυμα στο δέκτη είναι ότι αυτά τα παπούτσια θα τον κάνουν να παίζει καλύτερο ποδόσφαιρο και να μοιάζει στο είδωλο του.
4. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ	Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιούνται επιχειρήματα υπέρ του προϊόντος ή σοφιστικά τεχνάσματα.	Π.χ. εταιρία προϊόντων διατροφής ισχυρίζεται : «Τα προϊόντα μας είναι αγνά, γιατί δε χρησιμοποιούμε συντηρητικά ».
5. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ	Το μήνυμα στοχεύει στην πρόκληση φόβου, ανησυχίας, ευχαρίστησης, προσδοκίας κλπ.	Π.χ. «Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί : Το κάπνισμα βλάπτει σοβαρά την υγεία!»
6. ΛΑΝΘΑΝΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	Η διαφήμιση υποκρύπτει και μεταφέρει μια αξιολόγηση η οποία λειτουργεί δεσμευτικά για το δέκτη που δε διακρίνει το τέχνασμα.	Π.χ. όταν εταιρία αυτοκινήτων υποστηρίζει ότι : «Οι έξυπνοι οδηγούν <i>RENAULT</i> » απαξιώνει τους οδηγούς άλλων αυτοκινήτων.

Γ. 2. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ	
1. Λεκτικός πληθωρισμός, πλεονασμοί κυρίως επιθέτων, επιρρημάτων, παραθετικών	π.χ. «Ο πιο μεγάλος , ο πιο πλούσιος , ο πιο διαφορετικός , ο απόλυτος διαγωνισμός ταλέντων έρχεται στον ANTENA».
2. Επιτήδευση	π.χ. «Αρμονική συνύπαρξη τέχνης και τεχνικής. Ένα με το χώρο σας, ένα με τις απαιτήσεις σας, ένα με σας».
3. «Λεκτικά τέρατα» που υποδηλώνουν υπερβολή	π.χ. «Έπιπλα ΟΙΚΟΣ. Το τελειότερο ΟΙΚΟΣύστημα ».
4. Ασάφεια και ακυρολεξία	π.χ. «Μπύρα AMSTEL, γιατί έτσι σας αρέσει!»

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΤΟ ΔΟΚΪΜΙΟ

Σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο, το δοκίμιο είναι ένα κείμενο πεζού λόγου με μέση συνήθως έκταση που πραγματεύεται ένα θέμα αισθητικό, ηθικό, κοινωνικό ή επιστημονικό και έχει **στόχο να πληροφορήσει, να διδάξει, να τέρψει, να πείσει**.

Τα χαρακτηριστικά του δοκιμίου, ωστόσο, παρουσιάζουν πολλές **διαβαθμίσεις** και τα όρια του είναι ρευστά, ώστε είναι πολύ δύσκολο να δώσει κανείς έναν ακριβή ορισμό για το τι είναι δοκίμιο. Γενικά όμως μπορούμε να παρουσιάσουμε τα γνωρίσματά του σχηματικά ως εξής :

A. Τα χαρακτηριστικά του δοκιμίου

Είδος λόγου : Κινείται ανάμεσα στο λογοτεχνικό και επιστημονικό λόγο συνδυάζοντας στοιχεία και των δύο σε διαφορετικές αναλογίες κατά περίπτωση.

Έκταση : Συνήθως μέση έκταση σε αντίθεση με τις αναλυτικές μελέτες.

Πομπός – δοκιμιογράφος : Επιστήμονας, λογοτέχνης, δημοσιογράφος κ.λπ.

Δέκτης : Ο μέσος μορφωμένος άνθρωπος που δε διαθέτει ειδικές γνώσεις.

Ο δοκιμιογράφος :

α. Εκφράζει παρατηρήσεις, σκέψεις και συναι-

σθήματα.

β. Προσπαθεί να ερμηνεύσει εκλαϊκεύοντας ένα θέμα.

γ. Περιδιαβαίνει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών.

Θέμα : Αισθητικό, ηθικό, κοινωνικό, πολιτικό, επιστημονικό, φιλοσοφικό, εκπαιδευτικό.

Σκοπός :

- α. να πληροφορήσει
- β. να διδάξει
- γ. να τέρψει
- δ. να πείσει

B. Τα είδη του δοκιμίου

Το δοκίμιο γενικά κινείται ανάμεσα στο λογοτεχνικό και τον επιστημονικό λόγο συνδυάζοντας στοιχεία και των δύο σε διαφορετικές αναλογίες κατά περίπτωση. **Κάποια δοκίμια βρίσκονται πιο κοντά στον επιστημονικό λόγο**

όσον αφορά τη γλώσσα και την οργάνωση τους. **Άλλα πάλι προσεγγίζουν τη λογοτεχνία** με τις ποιητικές διατυπώσεις και τη χαλαρή συνοχή τους. Ανάμεσα σε αυτά τα δύο άκρα **υπάρχουν πολλές διαβαθμίσεις**. Μπορούμε όμως να διακρίνουμε δύο γενικές κατηγορίες του δοκιμίου με βάση κάποια κριτήρια : το **αποδεικτικό** και το **στοχαστικό** δοκίμιο.

Κριτήριο	Στοχαστικό	Αποδεικτικό
Σκοπός	<p>Ελεύθερος στοχασμός</p> <p>Ο δοκιμιογράφος περιδιαβαίνει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών εκφράζοντας τις προσωπικές του παρατηρήσεις με βάση την πείρα της ζωής του, τις γνώσεις και τη φαντασία του, με απώτερο στόχο να προκαλέσει αισθητική συγκίνηση.</p>	<p>Απόδειξη – Πειθώ</p> <p>Ο δοκιμιογράφος αναλύει ή εκλαϊκεύει επιστημονικά θέματα, πληροφορεί, ερμηνεύει ή αποδεικνύει.</p>
Οργάνωση	<p>Συνειρμική</p> <p>Δεν υπάρχει σχέση απόδειξης ανάμεσα στα μέρη (παράγραφοι – ενότητες), αλλά οι επιμέρους ιδέες και τμήματα συνδέονται συνειρμικά, όπως δηλαδή η μία ιδέα ανακαλεί αυτόματα στη σκέψη κάποια άλλη.</p>	<p>Λογική</p> <p>Στον πρόλογο παρουσιάζεται ο προβληματισμός και η βασική θέση, στο κύριο μέρος το αποδεικτικό υλικό και στον επίλογο εξάγεται το τελικό συμπέρασμα.</p>
Οπτική	<p>Υποκειμενική</p> <p>Παρουσιάζονται υποκειμενικές κρίσεις που δηλώνονται με λέξεις όπως : νομίζω, κατά τη γνώμη μου, ίσως, θα μπορούσε, είναι πιθανόν, κ.λπ.</p>	<p>Αντικειμενική</p> <p>Οι απόψεις τεκμηριώνονται και δηλώνονται ως γενικά αποδεκτές.</p>
Γλώσσα	<p>Κυρίως ποιητική / συνυποδηλωτική</p> <p>Σχήματα λόγου και εικόνες που περισσότερο υποβάλλουν παρά πείθουν.</p>	<p>Κυρίως δηλωτική/ Αναφορική</p> <p>Κυριολεξία και ακρίβεια στη διατύπωση.</p>
Τρόπος πειθούς	<p>Επίκληση στο συναίσθημα</p> <p>Στο κείμενο κυριαρχεί ως τρόπος πειθούς η πρόκληση συναισθημάτων χωρίς να αποκλείονται άλλες τεχνικές.</p>	<p>Επίκληση στη λογική</p> <p>Στο κείμενο κυριαρχεί ως τρόπος πειθούς η επιχειρηματολογία χωρίς να αποκλείονται άλλες τεχνικές.</p>

B.1. Πώς τεκμηριώνουμε ότι ένα δοκίμιο είναι αποδεικτικό;

Το κείμενο ανήκει στο **αποδεικτικό δοκίμιο** επειδή :

- } Έχει λογική οργάνωση : ο συγγραφέας παραθέτει τη βασική θέση στον πρόλογο και τη στηρίζει με επιχειρήματα στο κύριο θέμα.
- } Οι απόψεις παρουσιάζονται από αντικειμενική σκοπιά.
- } Κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας (δήλωση- κυριολεξία).
- } Στοχεύει να πείσει / αναλύσει / εξηγήσει/ ότι... (το θέμα του δοκιμίου)
- } Επικαλείται κυρίως τη λογική, αναφέροντας επιχειρήματα και τεκμήρια που πιστοποιούν τη θέση του συγγραφέα.

B.2. Πώς τεκμηριώνουμε ότι ένα δοκίμιο είναι στοχαστικό;

Το κείμενο ανήκει στο **στοχαστικό δοκίμιο** επειδή :

- } Έχει συνειρμική οργάνωση : υπάρχει ένα κεντρικό θέμα (αναφέρουμε το θέμα) γύρω από το οποίο οι σκέψεις συνδέονται μεταξύ τους συνειρμικά.
- } Υπάρχει έντονος υποκειμενισμός : π.χ. «σκέφτομαι και τρομάζω μ' αυτά που σκέφτομαι και λέω πως είναι η μοναξιά που με κάνει να τα βλέπω όλα μ' αυτή τη σκληρή ματιά...»
- } Κυριαρχεί η ποιητική λειτουργία της γλώσσας: π.χ. «η μοναξιά, αυτή η φάουσα που δίχως να θέλω με σκέπασε σαν σφικτός κισσός, η λάμια που κουβαλάω στο αίμα μου μέσα η αχόρταγη, ο σκοτεινός μου έρωτας, ...».
- } Η συγγραφέας περιδιαβαίνει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών εκφράζοντας προσωπικές απόψεις χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια πειθούς.
- } Υπάρχει κυρίαρχη επίκληση στο συναίσθημα με ποιητική λειτουργία της γλώσσας (συνυποδήλωση).

Από τη θεωρία στην πράξη

Άσκηση 7 Να διακρίνετε με βάση τα χαρακτηριστικά τους σε ποιο είδος δοκιμίου ανήκουν τα παρακάτω αποσπάσματα.

A) Αν προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τη σχέση ανάπτυξη- περιβάλλον ανεξάρτητα από το επίπεδο οικονομικής αναπτύξεως μιας χώρας ή μιας περιοχής, τότε είναι βέβαιο πως θα καταλήξουμε σε βεβαιωμένα συμπεράσματα. Επομένως, πρέπει να το εξετάσουμε μέσα στα πλαίσια ενός πίνακα ιεράρχησης αναγκών και προτεραιοτήτων. Είναι δηλαδή ανεδαφικό σε μια περιοχή όπου το βασικό πρόβλημα διαβίωσης είναι η παραγωγή και διάθεση ικανής ποσότητας τροφίμων, να δοθεί προτεραιότητα στην προστασία του περιβάλλοντος, όπως είναι εξίσου απαραίτητο σε μια οικονομικά ανεπτυγμένη περιοχή, με μέσο κατά κεφαλή εισόδημα του πληθυσμού μεγαλύτερο από 10.000 δολάρια, να τοποθετηθεί μια βαρέως ρυπαίνουσα βιομηχανική μονάδα στις όχθες μιας καθαρής λίμνης κ.ο.κ. Έτσι βλέπουμε ότι το πρόβλημα επιλογής μεταξύ οικονομικής αναπτύξεως και προστασίας του περιβάλλοντος -αν πρέπει να γίνει επιλογή- είναι σε τελευταία ανάλυση πρόβλημα καθορισμού προτεραιοτήτων καλύψεως αναγκών. Αυτό είναι φυσικό, αφού βελτίωση της ποιότητας ζωής σε μια υποανάπτυκτη περιοχή σημαίνει καλύτερη διατροφή, κατοικία, ιατρική περίθαλψη και εκπαίδευση, ενώ σε μια ανεπτυγμένη και εξελιγμένη περιοχή βελτίωση ποιότητας ζωής σημαίνει λιγότερη ένταση, λιγότερα αυτοκίνητα, λιγότερο θόρυβο, μικρότερη υποβάθμιση περιβάλλοντος κ.ο.κ.

Στέλιου Πικούλη, «Οικονομική ανάπτυξη και περιβάλλον»

B) «Ήσυχο βράδυ Κυριακής με το ανοιχτό βιβλίο, τα σκόρπια χαρτιά· στην παραμέσα κάμαρα τα παιδιά γελάνε. Αυτό το γέλιο ξαφνικά με αναστατώνει· πλούσιο, πηγαίο, ξέγνοιαστο, σα σπάνιο ρόδο. Αν τη γράψω κάπου, π.χ. σ' ένα ημερολόγιο, αυτή τη μικρή στιγμή να τη θυμάμαι· όχι, δεν θέλω να τη γράψω. Κάποια μέρα ξαναδιαβάζοντάς το θα λυπηθώ, γιατί ο καιρός περνάει και τα παιδιά δεν θα είναι τότε πια παιδιά -όχι δεν θέλω να γράψω τίποτε πουθενά, σκέφτομαι και τρομάζω μ' αυτά που σκέφτομαι και λέω πως είναι η μοναξιά που με κάνει να τα βλέπω όλα μ' αυτή τη σκληρή ματιά, όλα υπονομευμένα με φθορά, όλα πατιναρισμένα με θάνατο, είναι, λέω, η μοναξιά που καταλύει σιγά σιγά τις καλές μου δυνάμεις, αυτή η φάουσα που δίχως να θέλω με σκέπασε σαν σφικτός κισσός, αμέσως μόλις συνειδητοποίησα την ύπαρξή μου, η λάμια που κουβαλάω στο αίμα μου μέσα η αχόρταγη, ο σκοτεινός μου έρωτας, η άσπρη στέπα που μέσα της χάνομαι, η άλλη όψη της μοίρας μου». Λένας Παππά, «Ένας λόγος για τη μοναξιά»

Γ) Το αίσθημά μου είναι ότι τούτοι οι αρχαίοι ναοί της Ελλάδας, της Μεγάλης Ελλάδας, της Ιωνίας, είναι με κάποιον τρόπο σπαρτοί, ριζωμένοι στα τοπία τους. Αφού χαλάστηκαν και ερειπώθηκαν οι "καλύβες" αυτές των αθανάτων, οι άστεγοι θεοί γύρισαν εκεί που άρχισαν, χύθηκαν ξανά έξω στο τοπίο και μας απειλούν με πανικούς φόβους ή και με θέλητρα, παντού: "Πάντα πλήρη θεών" έλεγε ο Μιλήσιος Θαλής. Χρειάζονται καμιά φορά τα παραμύθια.

Γ. Σεφέρης, «Δοκιμές»

Δ) Από τη στιγμή που η ανάπτυξη της τεχνολογίας επιτρέπει και η ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα επιβάλλει τη χρησιμοποίηση όχι μόνο των μυϊκών, αλλά και

των διανοητικών ικανοτήτων του ανθρώπου, η γυναίκα εισέρχεται πλησίον στην αγορά εργασίας, που ακόμα και στον 19^ο αιώνα κυριαρχείται από τον άντρα. Η επαγγελματοποίηση όμως της γυναίκας σημαίνει και σχετική αυτονομία και ανεξαρτητοποίησή της απέναντι στον άντρα. Ένα εξίσου σημαντικό βήμα είναι ότι η γυναίκα ανεβάζει το μορφωτικό της επίπεδο και πάλι κάτω από τις νέες ανάγκες χρησιμοποίησής της, που αναπτύσσονται στην Οικονομία. Με την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου της γυναίκας κλονίζεται και τελικά καταλύεται ο μύθος για την δήθεν φυσικά δεδομένη πνευματική κατωτερότητα της γυναίκας. Βασίλης Φίλιας “Ο κλονισμός του παραδοσιακού γάμου”, Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις, εκδ. “Σύγχρονη Εποχή”, Αθήνα 1989.

Ε) Θα ζαρώσω στον ίσκιο της μεγάλης τούτης μάνας, τον καθεδρικό ναό, και θα σταθώ ασάλευτος ως το τέλος, περιμένοντας δίχως πια τον τρόπο του θανάτου, γιατί θα έχω θεραπευτεί από την πλάνη του χρόνου. Τίποτα δεν θ’ αλλάζει στο εξής, όλα θα είναι αιώνια, ανεξάντλητα, ένας κυματισμός της θάλασσας, μύρα του ανοιχτού πελάγου, που έρχονται φτεροκοπώντας ρυθμικά, ο ρόγχος στους βράχους, το τραγούδι του ανέμου. Η μια ενσάρκωση είναι να γίνεις ποντοπόρος και να ταξιδεύεις ακόρεστος, με τα σπλάχνα σου πεινασμένα, το μάτι φλογισμένο, όλο για νέες ηπιέρους, για νέους θησαυρούς. Η άλλη ενσάρκωση είναι να νιώσεις κύμα κι εσύ της θάλασσας, μια φευγαλέα ανατριχίλα στην απεραντοσύνη, κάτι που δεν αφήνει αχνάρι πίσω του μήτε λείψανο, γιατί δεν είχε ποτέ αυθυπαρξία.

Αγγ. Τερζάκης “Ρεμβασμός του 12^{ου} μήνα”, Ποντοπόροι

Στ) Το δικαίωμα στη ζωή, που συμπίπτει με την ευκαιρία επανόρθωσης είναι φυσικό δικαίωμα κάθε ανθρώπου, ακόμη και του χειρότερου. Χωρίς αυτό το δικαίωμα η ηθική ζωή είναι απολύτως αδύνατη. Ο τελευταίος των εγκληματιών και ο πιο ακέραιος δικαστής ξαναβρίσκονται εδώ πλάι πλάι, εξίσου δύστυχοι και αλληλέγγυοι. Κανείς από μας δεν έχει το δικαίωμα να χάνει τις ελπίδες του για έναν άνθρωπο παρά μόνο μετά το θάνατό του που μετατρέπει τη ζωή σε πεπρωμένο και επιτρέπει την οριστική κρίση. Το να διατυπώνουμε την οριστική κρίση πριν από το θάνατο, το να διατάσσουμε το κλείσιμο των λογαριασμών, όταν ακόμη ο πιστωτής είναι ζωντανός, αυτό δεν ανήκει στη δικαιοδοσία κανενός ανθρώπου. Σε αυτό το όριο τουλάχιστον όποιος κρίνει απόλυτα, καταδικάζεται απόλυτα. **Άλμπερτ**

Καμύ

	ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ
A		
B		
Γ		
Δ		
E		
Στ		

Γ. Δοκίμιο – άρθρο – επιφυλλίδα

Γ. 1. Το άρθρο

Ορισμός : δημοσιογραφικό κείμενο σε εφημερίδα ή περιοδικό που...

- ο συντάσσεται από δημοσιογράφο ή τακτικό ή περιστασιακό συνεργάτη (πολιτικό, καλλιτέχνη, ακαδημαϊκό, κ.ά.)
- ο αναφέρεται σε ζητήματα της τρέχουσας επικαιρότητας
- ο εκφράζει την άποψη του συντάκτη για το συγκεκριμένο θέμα
- ο έχει μικρή έκταση.

Διαφοροποιείται από το δοκίμιο :

- ο στην **επικαιρότητα**. Το δοκίμιο δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα. Η επικαιρότητα – αν υπάρχει – είναι απλώς η αφορμή
- ο στη **μικρότερη έκταση** (του άρθρου σε σχέση με το δοκίμιο)
- ο στην **πληροφορικότητα** . Το άρθρο ακόμη και το ερμηνευτικό μεταφέρει πληροφόρηση για γεγονότα, καταστάσεις κ.λπ., στοιχείο που δεν υπάρχει στο δοκίμιο.

Γ. 2. Η επιφυλλίδα

Ορισμός : Μη ειδησεογραφικό κείμενο σε εφημερίδα ή περιοδικό που ...

- ο συντάσσεται από πρόσωπο ειδικό πάνω στο θέμα
- ο αναφέρεται σε διάφορα θέματα (φιλολογικά, επιστημονικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά, πολιτικά, κ.ά.)
- ο έχει μικρή έκταση, όπως και το άρθρο
- ο δημοσιεύεται σε ορισμένη θέση της εφημερίδας και συνήθως χωρίζεται με γραμμή από την υπόλοιπη ύλη
- ο προσεγγίζει το δοκίμιο. Πολλά δοκίμια δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες ως επιφυλλίδες.

Διαφοροποιείται από το άρθρο :

- ο στην **επικαιρότητα**. Η επιφυλλίδα δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα. Ο επιφυλλιδογράφος «μπορεί να ξεκινήσει από ένα επίκαιρο θέμα, αλλά δε μένει σε αυτό και προχωρεί σε σκέψεις και παρατηρήσεις διαχρονικού χαρακτήρα και γενικότερου ενδιαφέροντος». (Έκφραση – Έκθεση ΓΛυκείου, ΟΕΔΒ)
- ο στην **πληροφορικότητα** . Το άρθρο ακόμη και το ερμηνευτικό μεταφέρει πληροφόρηση για γεγονότα, καταστάσεις κ.λπ., στοιχείο που δεν υπάρχει στην επιφυλλίδα.
- ο Ο επιφυλλιδογράφος είναι **πρόσωπο ειδικό**, κάτι που δεν ισχύει συνήθως για τον αρθρογράφο.

Κριτήριο	Δοκίμιο	Άρθρο	Επιφυλλίδα
Χρόνος	Διαχρονικότητα Αναλύει θέματα διαχρονικά. Η επικαιρότητα – αν υπάρχει – είναι απλώς η αφορμή.	Επικαιρικότητα Αναφέρεται σε γεγονότα της επικαιρότητας.	Διαχρονικότητα Μπορεί να ξεκινήσει από ένα επίκαιρο θέμα, αλλά δε μένει σε αυτό και προχωρεί σε παρατηρήσεις διαχρονικού χαρακτήρα.
Πομπός	Δοκιμογράφος Άνθρωπος από το χώρο του πνεύματος, των τεχνών, των γραμμάτων και των επιστημών.	Άρθρογράφος Δημοσιογράφος ή συνεργάτης της εφημερίδας (πολιτικός, καλλιτέχνης, ακαδημαϊκός κ.ά.)	Επιφυλλιδογράφος Ειδικός πάνω στο θέμα
Θέμα	Ευρεία θεματική Μπορεί να αναφέρεται σε ζητήματα φιλοσοφίας, ηθικής, ιστορίας, πολιτικής, λογοτεχνίας, γλώσσας, εκπαίδευσης, καθώς επίσης και σε ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος από το χώρο των θετικών επιστημών π.χ. της φυσικής, της ιατρικής, της βιολογίας κ.λπ.	Επίκαιρο θέμα κοινού ενδιαφέροντος οικονομικό κοινωνικό πολιτικό ποικίλα θέματα της επικαιρότητας	Ποικίλα θέματα Αναφέρεται σε διάφορα θέματα: Φιλολογικά Επιστημονικά Κοινωνικά Καλλιτεχνικά Πολιτικά κ.λπ.
Γλώσσα	Αναφορική / ποιητική λειτουργία Ανάλογα με το είδος του άλλοτε κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας (αποδεικτικό) και άλλοτε η ποιητική (στοχαστικό).	Αναφορική λειτουργία Απέχει από τη λογοτεχνία και κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας.	Αναφορική / ποιητική λειτουργία Προσεγγίζει άλλοτε τη γλώσσα του δοκιμίου και άλλοτε του άρθρου.
Έκταση	Μέση έκταση Έχει μεγαλύτερη έκταση από το δημοσιογραφικό άρθρο.	Μικρή έκταση Είναι πιο σύντομο σε έκταση από το δοκίμιο.	Μικρή έκταση Έχει την έκταση ενός δημοσιογραφικού άρθρου.

Από τη θεωρία στην πράξη

Άσκηση 8 Να διακρίνετε το κειμενικό είδος (άρθρο - επιφυλλίδα – δοκίμιο) στο οποίο ανήκουν τα παρακάτω αποσπάσματα.

A) Ο άνθρωπος που αναζητά την αγάπη, θα ανακαλύψει ότι η αγάπη είναι υπομονετική. Η αγάπη περιμένει. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι κάθεται παθητικά για πάντα, αν χρειαστεί, μέχρι το άτομο να ωριμάσει. Η αγάπη είναι δραστήρια, όχι παθητική. Εμπλέκεται αδιάκοπα στη διαδικασία ν' ανοίγει καινούργιες πόρτες και παράθυρα, ώστε φρέσκιες ιδέες και ερωτήματα να γίνουν αποδεκτά. Μοιράζεται τη γνώση και προσφέρει την πειραματική βάση για να δοκιμάσει κάποιος αυτά που έμαθε. Στρώνει ένα ορεχτικό, γοητευτικό, καλοφαγάδικο τραπέζι, αλλά δεν μπορεί και ν' αναγκάσει κανέναν να φάει. Αφήνει στον καθένα την ελευθερία να επιλέξει και ν' απορρίψει ανάλογα με το γούστο του. Η αγάπη προσφέρει τον εαυτό της σ' ένα αδιάκοπο συμπόσιο για να τραφούμε, ξέροντας ότι όσο πιο πολύ ο καθένας δοκιμάζει, όσο πιο πολλά τρώει κι αφομοιώνει, τόσο μεγαλύτερη γίνεται η ενεργητικότητά του. Αλλά δεν μπορεί να φάει κάποιος υπερβολικά. Το μόνο που μπορεί είναι να έχει περισσότερα να προσφέρει, όταν οι άλλοι θα έρθουν στο συμπόσιό του. Το δυναμικό της αγάπης είναι απεριόριστο.

B) Αποκαλυπτικά, δυσάρεστα για τον εξεταστικό μηχανισμό του λυκείου, είναι τα αποτελέσματα έρευνας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, που δόθηκε πρόσφατα στη δημοσιότητα, με θέμα την αξιολόγηση της Έκθεσης στις Γενικές Εξετάσεις. Η πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη, που έγινε για πρώτη φορά, επί των κειμένων της Έκθεσης στις Γενικές Εξετάσεις, ανέδειξε ότι οι υποψήφιοι προβάλλουν, συνειδητά ή ασυνείδητα, ιδέες και αξίες, όχι επειδή πιστεύουν σε αυτές, αλλά επειδή γίνονται αποδεκτές και επιβραβεύονται από το σύνολο των βαθμολογητών.

Όπως αναφέρουν οι ερευνητές, πρόκειται για μια διαδικασία που «καλλιεργεί ένα κλίμα υποκρισίας ή ιδεολογικού κομφορμισμού από την πλευρά των νέων». Από την μελέτη των γραπτών προέκυψε το συμπέρασμα ότι οι υποψήφιοι, προκειμένου να ακολουθήσουν την «πεπατημένη» στο μάθημα της Έκθεσης, για να πετύχουν υψηλή βαθμολογία, «έχουν υποστεί ένα είδος ιδεολογικής αλλοτρίωσης» από τη συνεχή αποδοχή συγκεκριμένων ιδεών που αποστηθίζουν και παραθέτουν και ότι «όλος ο προβληματισμός τους κινείται σε ανάλογα πλαίσια». Και οι ερευνητές καταλήγουν στο προφανές συμπέρασμα ότι αυτό το γεγονός μπορεί να τους αποφέρει πρόσκαιρα οφέλη (εισαγωγή στο πανεπιστήμιο), είναι όμως άκρως ανησυχητικό ως στάση ζωής. (...)

Γ) Ελληνικό καλοκαίρι. Τώρα, καθώς ο Ιούλιος διαπερνά τις νύχτες με τη ζέστη και τους καημούς του, ένας αστερισμός διακρίνεται εύκολα στον ουρανό. Ο Αστερισμός του Σκορπιού. Τις πρώτες νυχτερινές ώρες απαντάται χαμηλά στον ορίζοντα, προς το νότο. Το σχήμα του θυμίζει πράγματι ένα σκορπίο, με την ουρά

του να γυρίζει απειλητικά.

Ο αστερισμός περιλαμβάνει κοντά στις δύο εκατοντάδες αστέρια, ορατά με γυμνό μάτι, από τα οποία όμως μόνον δεκατρία έχουν λαμπρότητα μεγάλη και είναι εκείνα που του προσδίδουν τα χαρακτηριστικό σχήμα. Στην περιοχή υπάρχουν ακόμα νεφελώματα κάθε είδους, άλλα φωτεινά και άλλα αμυδρά, μεταβλητοί αστέρες και όμορφα σφαιρικά σμήνη.

Στην καρδιά του Σκορπιού βρίσκεται ο Αντάρης. Ένας τεράστιος αστέρας, κοκκινωπός στη λάμψη. Έχει τριακόσιες φορές τη διάμετρο του Ήλιου και είναι κάπου δύο χιλιάδες φορές λαμπρότερός του. Από μας απέχει στα πεντακόσια έτη φωτός. Το κοκκινωπό δηλαδή φως, ξεκίνησε από τον Αντάρη όταν η Βυζαντινή Αυτοκρατορία απερχόταν από το ιστορικό προσκήνιο. Κυριολεκτικά και αστρονομικά ο Αντάρης είναι ένας ερυθρός γίγαντας. Αστέρας, δηλαδή, στο τελευταίο στάδιο της εξελίξεώς του, στο τέλος μιας ζωής πολυτάραχης.

	ΑΡΘΡΟ	ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ	ΔΟΚΙΜΙΟ
A			
B			
Γ			

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αξιολόγηση της περίληψης

Η περίληψη βαθμολογείται με **0 - 25 μονάδες** που κατανέμονται ως εξής :

Περιεχόμενο : 0 - 12 μονάδες

Μορφή / γλώσσα / έκφραση : 0 - 8 μονάδες

Δομή : 0 - 5 μονάδες

Θετικά στοιχεία στην περίληψη

Στο περιεχόμενο

- Η ολοκληρωμένη παρουσίαση των απόψεων του συγγραφέα.
- Η κατανόηση σε βάθος της βασικής θέσης και των επιμέρους ιδεών του κειμένου.
- Η επιλογή των πιο σημαντικών πληροφοριών και ιδεών του κειμένου.

Στην έκφραση

- Η σωστή χρήση της γλώσσας, η τήρηση των γραμματικών κανόνων και η σωστή σύνταξη.
- Η υιοθέτηση κατάλληλου ύφους ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση.

Στη δομή

- Η εξασφάλιση της συνοχής (της εξωτερικής σύνδεσης των περιόδων) και της συνεκτικότητας (της εσωτερικής σύνδεσης των ιδεών).
- Η σύνδεση (λογική / χρονολογική) μεταξύ των περιόδων και η λογική διάταξη των ιδεών του κειμένου.

Αρνητικά στοιχεία

Στο περιεχόμενο

- Η ανεπαρκής και μη ολοκληρωμένη κατανόηση και παρουσίαση των θέσεων του συντάκτη.
- Η παρουσίαση δευτερευουσών ιδεών σε βάρος των ουσιαστών.

Στην έκφραση

- Τα γραμματικά και συντακτικά σφάλματα και η αδυναμία σωστής διατύπωσης των ιδεών, η λεκτική πενία.
- Η αντιγραφή αυτούσιων περιόδων ή φράσεων του κειμένου.

Στη δομή

- Η άτακτη παρουσίαση των ιδεών του συγγραφέα.
- Η έλλειψη συνοχής και συνεκτικότητας, η έλλειψη λογικής σύνδεσης μεταξύ των περιόδων.

Βήματα στη σύνθεση της περίληψης

I. Εργαζόμαστε συνολικά στο κείμενο

1. **Διαβάζουμε προσεκτικά ολόκληρο το κείμενο και εντοπίζουμε το θέμα που πραγματεύεται, τη βασική θέση του συγγραφέα.** Αυτή, συνήθως, βρίσκεται στην πρώτη (ή δεύτερη σπάνια) παράγραφο, στον πρόλογο του κειμένου. Μερικές, όμως, φορές η θέση του συγγραφέα εντοπίζεται στο τέλος του κειμένου, ανάλογα με τη συλλογιστική πορεία που ακολουθεί στο κείμενο (παραγωγική: από το γενικό στο ειδικό ή επαγωγική: από το ειδικό στο γενικό). Σπανιότερα, η βασική θέση επισημαίνεται στο κύριο μέρος του κειμένου.

II. Εργαζόμαστε κατά παράγραφο

- **Εντοπίζουμε τη δομή** κάθε παραγράφου, προσέχουμε ιδιαίτερα τη **θεματική** της **περίοδο** που συνήθως περιλαμβάνει τη βασική ιδέα και διακρίνουμε τις πρωτεύουσες ιδέες από τις δευτερεύουσες.
- **Επιλέγουμε** και σημειώνουμε στο «πρόχειρο» τις πιο **σημαντικές** ιδέες κάθε παραγράφου. (Υπενθυμίζεται ότι στις εξετάσεις δεν επιτρέπεται να υπογραμμίζουμε πάνω στο φωτοαντίγραφο των θεμάτων).
- Δίνουμε **πλαγιότιτλους** σε κάθε παράγραφο.

III. Συνθέτουμε την περίληψη

- Επισημαίνουμε στην αρχή της περίληψης το θεματικό κέντρο του κειμένου, τη βασική θέση του συγγραφέα.
- Παρουσιάζουμε με λογική σύνδεση και διάταξη τις σημαντικότερες ιδέες κάθε παραγράφου.
- Συνθέτουμε το κείμενό μας πρώτα στο «πρόχειρο», ώστε να μπορούμε να κάνουμε διορθώσεις. Έπειτα, αντιγράφουμε στο «καθαρό» την περίληψη η οποία αποτελεί ένα νέο κείμενο με νοηματική αυτοτέλεια και αυτονομία, ενότητα και περιεκτικότητα.

Στη σύνθεση της περίληψης προσέχουμε !

1. Το επικοινωνιακό πλαίσιο.

Σκεφτόμαστε ποιος είναι ο πομπός, ποιος είναι ο δέκτης, δηλαδή σε ποιον απευθυνόμαστε και υιοθετούμε ανάλογο ύφος (σοβαρό, επίσημο, οικείο κ.ά.) με πληροφοριακό χαρακτήρα.

2. Την επιλογή ενεργητικής ή παθητικής σύνταξης.

Θυμόμαστε ότι στην **ενεργητική** σύνταξη **τονίζεται το υποκείμενο** ενώ στην **παθητική** τονίζεται το **γεγονός / το αποτέλεσμα** της ενέργειας του υποκειμένου.

3. Την εξασφάλιση της συνοχής.

Χρησιμοποιούμε τους **τρόπους εξασφάλισης της συνοχής**, ώστε το κείμενο να μη δίνει την εντύπωση παράθεσης ασύνδετων λογικά απόψεων και να εξασφαλίζεται η λογική σύνδεση και διάταξη των ιδεών.

Για να εξασφαλίσουμε τη συνοχή του κειμένου χρησιμοποιούμε:

- **διαρθρωτικές φράσεις** ή **λέξεις** που δηλώνουν χρόνο, αντίθεση ή αλλαγή οπτικής γωνίας, φυσική συνοχή, αποτέλεσμα κ.ά. όπως : αρχικά, στη συνέχεια, παράλληλα, αντίθετα, από την άλλη πλευρά, πρώτο, δεύτερο, τέλος, έτσι κ.ά.
- **επανάληψη λέξεων** της προηγούμενης περιόδου ή χρήση **συνωνύμων**. Π.χ. εκπαίδευση, παιδεία, αγωγή, σχολείο κ.λπ.
- **Αντωνυμίες ή προσδιορισμούς**: αυτός, αυτή, αυτό το γεγονός, η τελευταία κ.α.
- Κατάδειξη της **λογικής** (ή **χρονολογικής**) **σχέσης** μεταξύ των περιόδων.
Π.χ. Η παραπάνω αιτία οδηγεί αναπόφευκτα ...
Ως αποτέλεσμα των παραπάνω ...

Στη σύνθεση της περίληψης **αποφεύγουμε** :

- την αντιγραφή αυτούσιων φράσεων ή περιόδων του κειμένου. Αν υπάρχει ανάγκη να χρησιμοποιήσουμε φράσεις του συγγραφέα ή κάποιο ειδικό λεξιλόγιο (για παράδειγμα όρους ιατρικούς, επιστημονικούς) τις χρησιμοποιούμε με φειδώ και, όπου μπορούμε, τις αντικαθιστούμε με συνώνυμες.
- τη μίμηση του ύφους του συγγραφέα .
- το σχολιασμό και την αξιολόγηση θέσεων του συγγραφέα.
- τη χρήση στατιστικών στοιχείων, παραδειγμάτων και ειδικών αναφορών.
- την υπερβολική γενίκευση που δεν επισημαίνει τις βασικές ιδέες του κειμένου.

Παραδείγματα έναρξης της περίληψης

Ενεργητική σύνταξη

Ο συγγραφέας / συντάκτης του άρθρου επισημαίνει / διαπιστώνει / τονίζει / υποστηρίζει...

Το θέμα / ζήτημα / πρόβλημα που απασχολεί / προβληματίζει / ανησυχεί το συγγραφέα είναι ...

Παθητική σύνταξη

Το κείμενο αναφέρεται...

Στο κείμενο επισημαίνεται / διαπιστώνεται ...

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Ένα παράδειγμα εργασίας για τη σύνθεση της περίληψης

Στην εποχή της ταχύτητας που ζούμε οι **αλλαγές** είναι αναμενόμενες σε πολλούς τομείς. Έτσι και στον **εργασιακό χώρο** παρατηρούνται όχι μόνο καινούργια επαγγέλματα αλλά και διαφορετικές μορφές εργασίας και σχέσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Ο λόγος γίνεται για την **τηλεργασία**, η οποία έχει κάνει την εμφάνισή της και στην Ελλάδα και, όπως πιστεύουν πολλοί, μπορεί όχι μόνο να συμβάλει στη μείωση της ανεργίας αλλά και να αποφέρει στους **εργαζομένους** και στους **εργοδότες** μεγαλύτερα οικονομικά **οφέλη** απ' ό,τι η συμβατική εργασία.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η τηλεργασία μπορεί να οριστεί ως η **μορφή εργασίας** που εκτελείται από ένα άτομο κυρίως ή σε ένα σημαντικό μέρος της, σε τοποθεσίες **εκτός** του **παραδοσιακού** εργασιακού **χώρου**, για έναν εργοδότη ή πελάτη, και η οποία περιλαμβάνει τη χρήση των τηλεπικοινωνιών και προηγμένων **τεχνολογιών** πληροφόρησης ως ένα ουσιαστικό και κεντρικό χαρακτηριστικό της εργασίας. Οι **δύο βασικοί τρόποι τηλεργασίας** είναι είτε κάποιος να είναι **υπάλληλος** σε έναν εργοδότη είτε ελεύθερος **επαγγελματίας**. Στην πρώτη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι μόνιμα συνδεδεμένος με το δίκτυο των εργοδοτών, η εργασιακή του ζωή είναι πολύ περισσότερο ελεγχόμενη μέσω της τεχνολογίας και έχει πολύ λιγότερη ευελιξία ως προς τον τρόπο που θα οργανώσει τον εργάσιμο χρόνο του. Στη δεύτερη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι πολύ περισσότερο ελεύθερος να καθορίσει τον ρυθμό εργασίας του εκτελώντας την εργασία του στον προσωπικό του υπολογιστή και συνδεδεμένος μόνο, όταν είναι απαραίτητο, με το δίκτυο της επιχείρησης.

Η αύξηση των τηλεεργαζομένων στην Ευρώπη αλλά και στην Ελλάδα σιγά σιγά οφείλεται στα **οφέλη** που υπόσχεται. Όσον αφορά τους **εργαζομένους** μειώνονται ο χρόνος και οι απαιτούμενες δαπάνες για τη μεταφορά τους προς και από τον χώρο εργασίας. Οι λιγότερες επαγγελματικές ανταλλαγές που συνάπτουν είναι ένα σημαντικό πλεονέκτημα, γιατί έχουν ως αποτέλεσμα να έχουν περισσότερο χρόνο άρα και χρήμα. Και οι **εργοδότες** ωφελούνται, εφόσον έχει παρατηρηθεί αύξηση της παραγωγικότητας.

Από την άλλη πλευρά, όμως, η τηλεργασία έχει παρουσιάσει και **αρνητικές επιδράσεις** για τους εργαζομένους στο σπίτι, όπως κοινωνική απομόνωση, δυσκολίες προσαρμογής, ειδικά στον οικογενειακό χώρο, όταν υπάρχουν παιδιά, υψηλό αρχικό κόστος εξοπλισμού και κόστος πρόσβασης για τους αυτοαπασχολούμενους στην τηλεργασία, λιγότερες ευκαιρίες για προαγωγή, απώλεια προνομίων και δικαιωμάτων (π.χ. διακοπές, άδεια λόγω ασθένειας) κ.ά.

Φυσικά η τηλεργασία δεν είναι για τον καθέναν. Υπάρχουν κάποια σημεία που πρέπει να **προσέξουν** και οι **εργοδότες** και οι **εργαζόμενοι**. Οι επιχειρήσεις θα **πρέπει** με τον ίδιο προσεκτικό τρόπο που κάνουν την επιλογή προσωπικού να επιλέξουν ποιες **δραστηριότητες** θα μπορούσαν να γίνουν μέσω τηλεργασίας και ποιο **προσωπικό** έχει τη γνώση, την ικανότητα και τα κίνητρα, όπως επίσης και το κατάλληλο κλίμα στο σπίτι, ώστε να μπορέσει αποτελεσματικά να αποδώσει μακριά από τον χώρο εργασίας. Όσο λάθος είναι να ισχυριστούμε ότι ο εργαζόμενος αποδίδει καλύτερα, όταν εργάζεται υπό επίβλεψη 8-4 στον χώρο εργασίας, άλλο τόσο είναι λάθος ο ισχυρισμός ότι η πλήρης μεταφορά της εργασίας στο σπίτι ή σε

κάποιο περιφερειακό κέντρο εργασίας θα αυξήσει την παραγωγικότητα. Το βασικό κλειδί της επιτυχίας είναι η προσεκτική **επιλογή** και το **ποσοστό** μεταξύ **τηλεργασίας** και **παραδοσιακού** τρόπου εργασίας.

Από τον ημερήσιο τύπο (Διασκευή)

Πλαγιότιτλοι - σημειώσεις

1^η παράγραφος: Μια νέα μορφή εργασίας, η τηλεργασία (αλλαγές στις μορφές εργασίας, τηλεργασία, Ελλάδα, οφέλη για εργοδότες και εργαζόμενους).

2^η παράγραφος: Ορισμός και μορφές της τηλεργασίας.

(Εκτελείται στο σπίτι, προϋποθέτει τη χρήση τηλεπικοινωνιών, Η/Υ. Δύο βασικές μορφές τηλεργασίας: α. υπάλληλος, ελεγχόμενη εργασία β. ελεύθερος επαγγελματίας, ελευθερία)

3^η παράγραφος: Τα οφέλη της τηλεργασίας.

(Εργαζόμενοι : κέρδος σε χρόνο, δαπάνες και κόπο, εργοδότες: αύξηση παραγωγικότητας)

4^η παράγραφος: Οι αρνητικές επιδράσεις της τηλεργασίας.

(Αποξένωση, προβλήματα προσαρμογής, κόστος εξοπλισμού, απώλεια δικαιωμάτων)

5^η παράγραφος: Προϋποθέσεις ώστε να είναι ωφέλιμη.

(Επιλογή καταρτισμένου προσωπικού, επιλογή χώρων εφαρμογής, ισορροπία ανάμεσα στο ποσοστό τηλεργασίας και παραδοσιακής εργασίας)

Σύνθεση της περίληψης

Μια νέα μορφή εργασίας είναι η τηλεργασία, δηλαδή η εργασία από το σπίτι μέσω των τηλεπικοινωνιών και της τεχνολογίας της πληροφορικής. Ο εργαζόμενος μπορεί να είναι υπάλληλος ή ελεύθερος επαγγελματίας. Τα οφέλη για τον εργαζόμενο μεταφράζονται σε εξοικονόμηση χρόνου και χρήματος, ενώ για τον εργοδότη σε αύξηση της παραγωγικότητας. Από την άλλη πλευρά η τηλεργασία εγκυμονεί τον κίνδυνο της απομόνωσης και του περιορισμού των προοπτικών και δικαιωμάτων του εργαζομένου και τον επιβαρύνει με το κόστος εξοπλισμού. Επιβάλλεται επομένως η προσεκτική επιλογή από τον εργοδότη των κατάλληλων ατόμων και τομέων τηλεργασίας και η ισορροπία ανάμεσα στο ποσοστό τηλεργασίας και συμβατικής εργασίας.

ΑΣΚΗΣΗ: Εργαστείτε με τον ίδιο τρόπο μόνοι σας στο παρακάτω κείμενο και συνθέστε την περίληψή του.

Ένας από τους κυριότερους πλέον προβληματισμούς των νέων είναι η εξασφάλιση καριέρας, η οποία θα τους αποφέρει υλική και ηθική ικανοποίηση. Η αντίληψη ότι η κατοχή ενός οποιουδήποτε πτυχίου θα έχει ως αποτέλεσμα την επιτυχημένη επαγγελματική εξέλιξη έχει ξεπεραστεί, καθώς οι συνθήκες της αγοράς έχουν αλλάξει και στη σκακιέρα της εργασιακής καριέρας επικρατούν ορισμένα επαγγέλματα.

Η αυξανόμενη ανεργία σε απόφοιτους πανεπιστημίου και λυκείου είναι ένδειξη ότι οι απαιτήσεις της αγοράς έχουν διαφορετική κατεύθυνση από αυτή των γενικών γνώσεων ή των άκρως θεωρητικών μαθημάτων που κατά κανόνα διδάσκονται στο εκπαιδευτικό σύστημα. Οι καινοτομίες στην τεχνολογία αντιπροσωπεύουν επίσης μια από τις κυριότερες αιτίες αλλαγών, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν την καριέρα ενός εργαζομένου. Η αυτοματοποίηση και η ρομποτική κυριαρχούν όλο και περισσότερο σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής επαγγελματικής ζωής. Ο αριθμός εργαζομένων στον βιομηχανικό τομέα μειώνεται ενώ αντίθετα αυξάνεται με ραγδαίο ρυθμό ο αριθμός εργαζομένων στον τομέα της πληροφορικής. Οι απαραίτητες δεξιότητες για τη διατήρηση και την εξέλιξη της καριέρας εν όψει της νέας χιλιετηρίδας θα συνεχίσουν να μεταβάλλονται. Πολλές θέσεις εργασίας, οι οποίες ως τώρα μπορούσαν να διατηρηθούν με χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων και χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, θα εκλείψουν και οι νέες θέσεις εργασίας που θα υπάρχουν θα απαιτούν υψηλή εξειδίκευση και εκπαίδευση.

Επίσης, είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι οι παραπάνω συνθήκες επηρέασαν και διαμόρφωσαν διαφορετικά τις συνθήκες και τους νέους άγραφους κανόνες της αγοράς. Παλαιότερα, αν ήσουν υπάλληλος για πολλά χρόνια σε κάποια επιχείρηση υπήρχε η ασφάλεια ότι θα παρέμενες εκεί και τα υπόλοιπα χρόνια της καριέρας σου. Αντίθετα, οι νέες συνθήκες αγοράς δεν διασφαλίζουν μονιμότητα, μιας και υπάρχουν συνεχείς αλλαγές έτσι ώστε να αντεπεξέλθει η εταιρεία στις καινούργιες συνθήκες. Ως συνέπεια των παραπάνω οι υπάλληλοι καλούνται για να διασφαλίσουν τη θέση τους να επιδείξουν αυτονομία και πρωτοβουλία, αυξημένη δημιουργικότητα, υπευθυνότητα και παραγωγικότητα.

Σημειώνεται ότι ανεξαρτήτως ειδικότητας αυτό που απαιτεί η αγορά, κυρίως λόγω των γρήγορων ρυθμών εξέλιξης και της ανταγωνιστικότητας, είναι η συνεχής επιμόρφωση. Ήδη έχει διαφανεί έντονη η τάση μεταξύ των σύγχρονων επαγγελματιών να έχουν ενταχθεί στη δια βίου μάθηση και εκπαίδευση μέσω της οποίας αποκτούν νέες ικανότητες στην προσπάθειά τους να αναπτύξουν συνεχώς την καριέρα τους.

Τι είδους προσόντα, όμως, πρέπει να κατέχει κάποιος για να δημιουργήσει μια καριέρα στους συγκεκριμένους τομείς που σημειώνουν ζήτηση εκτός των τυπικών προσόντων; Αρχικά, είναι πολύ σημαντικό για κάποιον που επιλέγει τους παραπάνω κλάδους να διακατέχεται από ένα γνήσιο ενδιαφέρον και αγάπη για το αντικείμενο. Συχνά, ιδιαίτερα νεαρά άτομα κατά τη διάρκεια επιλογής επαγγέλματος επηρεάζονται από εξωτερικούς παράγοντες για την επιλογή επαγγέλματος όπως οι οικονομικές απολαβές, οι γνώμες του οικογενειακού περιβάλλοντος, η ζήτηση της αγοράς στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή κ.τ.λ. Μέσα σε όλα αυτά συχνά πολλοί ξεχνάνε ότι η απόκτηση μιας οποιασδήποτε εργασίας ως αυτοσκοπός δεν εγγυάται επιτυχία και ότι το σημαντικότερο στοιχείο εξασφάλισης επιτυχίας είναι το

πόσο επενδύουν στην καριέρα τους. Πόσο δηλαδή αποφασιστικοί είναι στη συλλογή πληροφοριών και στην εκμετάλλευση των ευκαιριών που τους παρουσιάζονται.

Άρθρο από τον ημερήσιο τύπο της Τόνιας Τσακίρη, από το ΒΗΜΑ (διασκευή)

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Αναφορική και ποιητική λειτουργία της γλώσσας - Δήλωση και συνυποδήλωση.

Αναφορική λειτουργία της γλώσσας

- 1 Η γλώσσα απευθύνεται στη **λογική** του δέκτη και αποσκοπεί στην **πληροφόρηση**.
- 1 Ο πομπός χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις με την **κυριολεκτική** τους σημασία.
- 1 Η χρήση της γλώσσας είναι **δηλωτική**.

Ποιητική λειτουργία της γλώσσας

- 1 Η γλώσσα απευθύνεται στο **συναίσθημα** και αποσκοπεί στη διέγερση συναισθημάτων με **συγκινησιακά φορτισμένο λόγο**.
- 1 Ο πομπός χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις με την **μεταφορική** τους σημασία, εικόνες, παρομοιώσεις κ.λπ.
- 1 Η χρήση της γλώσσας είναι **συνυποδηλωτική**.

Παραδείγματα

Δήλωση – συνυποδήλωση: πικρός καφές – πικρά δάκρυα, σκληρή πέτρα – σκληρή καρδιά, το φως του ήλιου- το φως της γνώσης, οι ρίζες του δέντρου – οι πολιτιστικές ρίζες του έθνους μας.

Αναφορική λειτουργία της γλώσσας

Το σχολείο οφείλει να παρέχει στους νέους επαγγελματικό προσανατολισμό και πληροφόρηση για τα επαγγέλματα και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Ποιητική λειτουργία της γλώσσας

«Μέσα όμως σ' αυτό το μεταβατικό και ρευστό τοπίο **λάμπει η ελπίδα** ότι ο άνθρωπος **θα τιθασεύσει τον εαυτό του** και θα χρησιμοποιήσει τη νέα γνώση **για να ζεσταθεί και όχι να αυτοπυρποληθεί**. (Στ. Αλαχιώτης, από τον ημερήσιο Τύπο)

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΑ

Πολύ συχνά στις εξετάσεις ζητείται η ανάπτυξη μιας ιδέας του κειμένου σε παράγραφο 70 - 80 λέξεων. Στην περίπτωση αυτή μελετάμε προσεκτικά τη θέση που μας δίνεται να αναπτύξουμε επισημαίνοντας την κεντρική της έννοια / ιδέα και τις δευτερεύουσες έννοιες. Γενικότερα εφαρμόζουμε όσα ξέρουμε για την ανάπτυξη της παραγράφου. Διατυπώνουμε την κύρια ιδέα με τη μορφή θεματικής περιόδου και προσπαθούμε να την εξηγήσουμε / αναλύσουμε με επαρκή σχόλια και αποδεικτικές λεπτομέρειες. Είναι καλό να κλείσουμε την παράγραφο με μια πρόταση- κατακλείδα ώστε η παράγραφος να ακολουθεί τη γνωστή δομή. Αν ζητείται να αναπτύξουμε την παράγραφο με συγκεκριμένη μέθοδο ανάπτυξης (π.χ. αιτιολόγηση) χρησιμοποιούμε αντίστοιχες λέξεις ή φράσεις στα σχόλια (γιατί, αφού, επειδή, καθώς, εφόσον κ.λπ.)

(Δες και τις μεθόδους ανάπτυξης παραγράφου)

Παραδείγματα

«Όποιος αδιαφορεί για τα πολιτικά πράγματα του τόπου του είναι, όχι φιλήσυχος, αλλ' άχρηστος, "αχρείος" πολίτης». Ο απολίτικος είναι ο παθητικός και αμέτοχος άνθρωπος που με πρόφαση τη διατήρηση της προσωπικής γαλήνης και ηρεμίας καταλήγει στην αμεριμνησία. Αποδέχεται μοιρολατρικά τις αποφάσεις που άλλοι παίρνουν για αυτόν χωρίς αυτόν. Δεν ενημερώνεται και, επομένως, δεν έχει γνώμη και δεν μπορεί να συμμετέχει στη διαμόρφωση της κοινωνικής εξέλιξης και να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο και στην επίλυση των προβλημάτων μέσα από τη συμμετοχή του στα συλλογικά όργανα. Ένας άνθρωπος, όμως, που δεν προσφέρει με την ενεργητική του στάση δεν μπορεί να είναι χρήσιμος στην κοινωνική ζωή, αλλά μια παθητική και ετεροκαθαριζόμενη οντότητα, ευάλωτη στη χειραγώγηση και την υποταγή.

« Η ποιοτική παιδεία αποτελεί την προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας». Πέρα από τον παιδευτικό της ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου, η εκπαίδευση αποτελεί και μηχανισμό οικονομικής ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού της χώρας. Από την ποιότητα της λειτουργίας της θα καθοριστεί ο βαθμός προετοιμασίας του νέου με όλα εκείνα τα εφόδια που απαιτούνται για να αντεπεξέλθει στον αυξημένο οικονομικό και τεχνολογικό ανταγωνισμό της εποχής μας. Η εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η ειδική κατάρτιση, η παροχή της σύγχρονης τεχνογνωσίας θα διαμορφώσουν άτομα καταρτισμένα, παραγωγικά, ικανά να συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών δομών και την αναβάθμιση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων της κοινωνίας.

7^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Άσκηση 1

A. «Τεράστιο χάσμα ... από τον απαισιόδοξο» **θεματική περίοδος**

«Ο πρώτος βλέπει... η διάθεσή του» : **Σχόλια**

«Πρόκειται για... ρόδινα χρώματα» : **Κατακλείδα**

Ανάπτυξη με σύγκριση και αντίθεση

B. «Η σταθερά ανερχόμενη ... τρίτης κατηγορίας» **θεματική περίοδος**

«Για πολλούς... ταχύτατους ρυθμούς» : **Σχόλια**

Ανάπτυξη με αίτιο - αποτέλεσμα

Γ. «Ως *reality shows* ... κοινωνικών συνθηκών» **θεματική περίοδος**

«Οι εκπομπές αυτές... εντεινόμενου ατομικισμού» : **Σχόλια**

Ανάπτυξη με συνδυασμό μεθόδων : ορισμός (στη θεματική περίοδο) και αίτιο αποτέλεσμα (στα σχόλια).

Δ. «Χαρακτηρολογικά οι άνθρωποι ... του όχι» **θεματική περίοδος**

«Οι πρώτοι όταν προκαλούνται... ξεκινούν αρνητικά» : **Σχόλια**

«Νομίζει κανείς ότι... σκληρό και τραχύ» : **Κατακλείδα**

Ανάπτυξη με συνδυασμό μεθόδων : διαίρεση (στη θεμ περίοδο) και σύγκριση - αντίθεση (στα σχόλια).

E. «Στην έκθεση της Διεθνούς ... είδη μάθησης» **θεματική περίοδος**

«I. Μαθαίνω πως να ... προσωπική υπευθυνότητα» : **Σχόλια**

«Για το λόγο αυτό... μητρικής γλώσσας» : **Κατακλείδα**

Ανάπτυξη με διαίρεση

ΣΤ. «Η ανάπτυξη του ανθρώπου ... ανάπτυξη του φυτού» **θεματική περίοδος**

«Το σπέρμα δίνει ... την πολιτιστική ατμόσφαιρα» : **Σχόλια**

Ανάπτυξη με αναλογία

Z. «Δεν είναι λοιπόν δυνατό να ... των φορέων της εξουσίας» **θεματική περίοδος**

«Γιατί, εφόσον ο ίδιος..... με εκείνους που τα πρόσταξαν» : **Σχόλια**

Ανάπτυξη με αιτιολόγηση

H. «Ο λαϊκιστικός λόγος ... πολιτισμικά ανώτερη» **θεματική περίοδος**

«Η βούληση... εχθρών του έθνους» : **Σχόλια**

Ανάπτυξη με ορισμό - διασάφηση

Θ. «Η Ενωμένη Ευρώπη ... καθημερινή μας ζωή» **Θεματική περίοδος**

«Τα δικαιώματα που έχουμε... μια πραγματικότητα» : **Σχόλια**

«Η Ευρώπη λοιπόν... σε τρόπο ζωής» : **Κατακλείδα**

Ανάπτυξη με παραδείγματα

Ι. «Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση ... χαρακτηριστικό της εργασίας»

Θεματική περίοδος

«Οι δυο βασικοί τρόποι... σε πολλά επαγγέλματα» : **Σχόλια**

Ανάπτυξη με συνδυασμό μεθόδων : ορισμό (στη θεματική περίοδο) και διαίρεση (στα σχόλια)

Άσκηση 2

A. πορίσματα έρευνας

B. γνωμικό

Γ. αυθεντία

Δ. στατιστικά στοιχεία

E. γεγονός

ΣΤ. αλήθεια

Άσκηση 3

A. - Τα δικαιώματα του ανθρώπου θα πλήττονταν μόνο στην περίπτωση που κάποιος κατόρθωνε να μας πείσει ότι δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι αξία.

- Κανείς δεν έχει κατορθώσει να μας πείσει με αυτόν τον τρόπο για την απαξία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επομένως τα δικαιώματα του ανθρώπου διαθέτουν καθολική αξία.

B. - Η προστασία της αξίας του ανθρώπου και η άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων κατοχυρώνονται από τα πρώτα άρθρα του Συντάγματος.

- Η θανατική ποινή αφαιρεί τη φυσική ύπαρξη που είναι προϋπόθεση για την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων.

Επομένως η θανατική ποινή είναι αντισυνταγματική.

Γ. - Χωρίς απόλυτη αθωότητα δεν υπάρχει απόλυτη κρίση.

- Κανείς από εμάς δεν μπορεί να διεκδικήσει την απόλυτη αθωότητα.

Επομένως κανείς από εμάς δεν έχει το δικαίωμα να αναγορευτεί σε απόλυτο κριτή και να αποφανθεί για την οριστική έλλειψη του χειρότερου των ενόχων.

Άσκηση 4

- A. Παραγωγικός
- B. Επαγωγικός
- Γ. Παραγωγικός
- Δ. Αναλογικός
- Ε. Επαγωγικός
- Στ. Επαγωγικός
- Z. Παραγωγικός

Άσκηση 5

A) Οι Έλληνες είναι φιλόξενοι άνθρωποι.

Ο Χ είναι Έλληνας.

Άρα, ο Χ είναι φιλόξενος άνθρωπος

Αξιολόγηση : Η πρώτη προκειμένη αποτελεί αυθαίρετη υποκειμενική κρίση και όχι αντικειμενικό δεδομένο. Επομένως το επιχείρημα δεν έχει αλήθεια και άρα δεν έχει ορθότητα.

B) Ο σωφρονισμός του παραβάτη προϋποθέτει τη φυσική του ύπαρξη.

Η θανατική ποινή καταστρέφει τη φυσική ύπαρξη του παραβάτη.

Επομένως η θανατική ποινή αποκλείει την πιθανότητα σωφρονισμού του παραβάτη.

Αξιολόγηση : Το επιχείρημα έχει αλήθεια (οι προκειμένες ισχύουν) και εγκυρότητα (το συμπέρασμα απορρέει λογικά). Επομένως το επιχείρημα είναι ορθό.

Γ) Η πνευματική εργασία είναι ανώτερη από τη χειρωνακτική.

Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ανήκει στην πνευματική εργασία και του ξυλουργού στη χειρωνακτική.

Επομένως το επάγγελμα του εκπαιδευτικού είναι ανώτερο από αυτό του ξυλουργού.

Αξιολόγηση : Η πρώτη προκειμένη αποτελεί αυθαίρετη υποκειμενική κρίση και όχι αντικειμενικό δεδομένο. Επομένως το επιχείρημα δεν έχει αλήθεια και άρα δεν έχει ορθότητα. Στηριγμένοι σε μια αυθαίρετη άποψη καταλήγουμε σε ένα αυθαίρετο συμπέρασμα χωρίς αντικειμενική βάση.

Δ) Οι έφηβοι που ασχολούνται με τον πρωταθλητισμό αφιερώνουν αρκετό χρόνο για προπόνηση.

Το χρόνο αυτό οι νέοι θα μπορούσαν να τον αξιοποιήσουν διαβάζοντας για το σχολείο και τις εξετάσεις.

Επομένως οι νέοι δεν πρέπει να ασχολούνται με τον αθλητισμό.

Αξιολόγηση : Οι προκειμένες ισχύουν και ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Το συμπέρασμα όμως είναι αυθαίρετο και δεν απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκειμένες. Επομένως το επιχείρημα δεν έχει εγκυρότητα και άρα δεν έχει και ορθότητα.

Ε) Το ουσιαστικό είναι μέρος του λόγου.

Τα μέρη του λόγου είναι λέξεις.

Άρα, το ουσιαστικό είναι λέξη.

Αξιολόγηση : Το επιχείρημα έχει αλήθεια (οι προκειμένες ισχύουν) και εγκυρότητα (το συμπέρασμα απορρέει λογικά). Επομένως το επιχείρημα είναι ορθό.

Άσκηση 6

- A) Επίκληση στη λογική / επιχείρημα
- B) Επίκληση στο συναίσθημα / χιούμορ
- Γ) Επίκληση στο συναίσθημα / ποιητική γλώσσα, συγκινησιακά φορτισμένος λόγος
- Δ) Επίκληση στη λογική / τεκμήρια / παραδείγματα
- Ε) Επίκληση στην αυθεντία / γνώμη ειδικού
- Στ) Επίκληση στη λογική / τεκμήρια / στατιστικά στοιχεία
- Ζ) Επίκληση στη λογική / επιχειρήματα
- Η) Επίκληση στο συναίσθημα / ποιητική χρήση της γλώσσας
- Θ) Επίκληση στ συναίσθημα / περιγραφή (πλευρών του οικολογικού προβλήματος).
- Ι) Επίκληση στη λογική / τεκμήρια / στατιστικά στοιχεία
Επίκληση στο συναίσθημα / ειρωνεία

Άσκηση 7

- A.** Αποδεικτικό
- B.** Στοχαστικό
- Γ.** Στοχαστικό
- Δ.** Αποδεικτικό
- Ε.** Στοχαστικό
- Στ.** Αποδεικτικό

Άσκηση 8

- A.** Δοκίμιο (Έριχ Φρομ)
- B.** Άρθρο (από την Ελευθεροτυπία)

Γ. Επιφυλλίδα (γ. Γραμματικάκης)

8^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ ΘΕΩΡΙΑΣ

Θέματα και ερωτήσεις θεωρίας με βάση τις αναλυτικές οδηγίες και τα θέματα προηγούμενων πανελλαδικών εξετάσεων

ΔΟΜΗ - ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Για κάθε παράγραφο του κειμένου να γράψετε έναν πλαγιότιτλο.

Να αναλύσετε τη δομή της τελευταίας παραγράφου (δομικά στοιχεία/ μέρη, τρόπος/ μέθοδος ανάπτυξης).

Να επισημάνετε τους τρόπους με τους οποίους οργανώνεται ο λόγος στην παραπάνω παράγραφο αναφέροντας τα συγκεκριμένα χωρία που πιστοποιούν τις επιλογές σας.

Με ποια νοηματική σχέση συνδέονται η (πρώτη) και η (δεύτερη) παράγραφος του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Με ποιον τρόπο οι λέξεις (γιατί, ενώ, κ.λπ.) της (τρίτης) παραγράφου του κειμένου συνδέουν τις προτάσεις μεταξύ τους;

Το κείμενο είναι λογικά ή συνειρμικά οργανωμένο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

ΠΕΙΘΩ

Ποιους τρόπους και μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο δοκιμογράφος στην παράγραφο / απόσπασμα / ολόκληρο το κείμενο; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

Με ποια συλλογιστική πορεία (επαγωγική-παραγωγική) αναπτύσσει τη σκέψη του ο συγγραφέας στην (πρώτη) παράγραφο του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Με ποια συλλογιστική πορεία (παραγωγική – επαγωγική) οργανώνεται το κείμενο;

Να εξηγήσετε το είδος του συλλογισμού ως προς το είδος των προτάσεων (κατηγορικός – διαζευκτικός – υποθετικός)

Να αξιολογήσετε τον παρακάτω συλλογισμό ως προς την αλήθεια, την εγκυρότητα και την ορθότητά του.

Να εξηγήσετε το είδος των τεκμηρίων που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην παράγραφο / στο κείμενο.

Στην παράγραφο/ στο κείμενο ο συγγραφέας επικαλείται τη λογική. Να δείξετε δύο αποσπάσματα στα οποία περιλαμβάνονται ένα τεκμήριο και ένα επιχείρημα.

Στην δεύτερη παράγραφο ο συγγραφέας παραθέτει ένα επιχείρημα. Να παρουσιάσετε την τυπική του δομή (προκείμενες – συμπέρασμα).

Να συμπληρώσετε το παρακάτω επιχείρημα δίνοντας τη δεύτερη προκείμενη που εννοείται.

Π.χ. πρώτη προκειμένη : Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί.

δεύτερη προκειμένη .....

Συμπέρασμα : Επομένως, ο πρόεδρος των ΗΠΑ είναι θνητός.

Ένας τρόπος πειθούς που χρησιμοποιείται στο κείμενο είναι και η επίκληση στο συναίσθημα. Ποιος ο σκοπός του συγγραφέα; Να αναφέρετε δύο τουλάχιστον μέσα με τα οποία επιτυγχάνεται η συγκεκριμένη επίκληση;

Ποιες είναι οι εκφράσεις του μεταφορικού και εικονοπλαστικού λόγου που χρησιμοποιεί ο αρθρογράφος στην τελευταία παράγραφο του κειμένου και ποια συναισθήματα προκαλούν στον αναγνώστη;

Στο παραπάνω κείμενο ο αρθρογράφος προσπαθεί να μας προβληματίσει για ένα επίκαιρο ζήτημα. Με ποιους τρόπους και με ποια μέσα το επιτυγχάνει;

Στην τελευταία παράγραφο ο συγγραφέας προβάλλει το ήθος του. Ποιος είναι ο σκοπός του και ποια μέσα χρησιμοποιεί;

Να εντοπίσετε δύο περιπτώσεις στις οποίες ο συγγραφέας επικαλείται στο κείμενο την αυθεντία και να εξηγήσετε το σκοπό αυτών των αναφορών.

Σε ορισμένα σημεία του κειμένου ο συγγραφέας επιτίθεται στο ήθος του αντιπάλου. Να παρουσιάσετε τα αντίστοιχα αποσπάσματα και να επισημάνετε τα μέσα που χρησιμοποιεί και το σκοπό του.

ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

Να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά του κειμένου που επιβεβαιώνουν ότι ανήκει στον επιστημονικό / διαφημιστικό / πολιτικό λόγο;

Να εξηγήσετε τις διαφημιστικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται στο παρακάτω απόσπασμα του κειμένου/ διαφημιστικού μηνύματος.

Ποιοι τρόποι και μέσα πειθούς χρησιμοποιούνται στο διαφημιστικό / πολιτικό/ επιστημονικό κείμενο που σας δόθηκε;

Να διακρίνετε αν το απόσπασμα του πολιτικού κειμένου που σας δόθηκε ανήκει στο χώρο της προπαγάνδας. Να αιτιολογήσετε επαρκώς την άποψη σας.

ΔΟΚΙΜΙΟ / ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ

Από ποια στοιχεία αποδεικνύεται ότι το παραπάνω απόσπασμα / κείμενο ανήκει στο είδος του δοκιμίου;

Σε ποιο είδος δοκιμίου (αποδεικτικό ή στοχαστικό) ανήκει το παραπάνω απόσπασμα; Να αιτιολογήσετε την άποψη σας.

Να διακρίνετε αν το κείμενο που σας δόθηκε έχει λογική ή συνειρμική οργάνωση.

Σε ποιο είδος κειμένου (δοκίμιο – άρθρο - επιφυλλίδα) ανήκει το απόσπασμα που σας δόθηκε; Να αιτιολογήσετε επαρκώς την άποψη σας.

Από ποια χαρακτηριστικά του κειμένου αποδεικνύεται ότι το κείμενο που σας δόθηκε ανήκει στο είδος του χρονογραφήματος/ απομνημονευμάτων/ επιστο-

λής/ ημερολογίου κ.λπ.;

ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΑ / ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Να αναπτύξετε σε 60-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου.

ΓΛΩΣΣΑ / ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

π.χ. όγκος, συνταγή : Να γράψετε στο τετράδιό σας τέσσερις προτάσεις, στις οποίες να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις που σας δίνονται, μία φορά με τη δηλωτική (κυριολεκτική) και μία με την συνυποδηλωτική (μεταφορική) τους σημασία.

Σε ένα κείμενο επιστημονικού λόγου συναντάμε συχνά ένα ειδικό λεξιλόγιο, δηλαδή ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται από μια συγκεκριμένη επιστήμη. Να γράψετε πέντε ειδικούς όρους που περιέχονται στο κείμενο που σας δόθηκε.

Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση των εισαγωγικών / του ερωτηματικού / των εισαγωγικών / της παρένθεσης / διπλής παύλας;

Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο.

Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις.

Χρησιμοποιώντας καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις γράψτε από μια δική σας πρόταση, ώστε να φαίνεται η σημασία της λέξης. (Οι λέξεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε οποιοδήποτε αριθμό ή πτώση).

π.χ. ψυχαγωγία, τεχνοτροπίες: Να σχηματίσετε τέσσερις νέες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας για καθεμιά από ένα (διαφορετικό κάθε φορά) συνθετικό των παραπάνω λέξεων.

π.χ. ψυχαγωγία : Να εξηγήσετε την ετυμολογική προέλευση της λέξης.